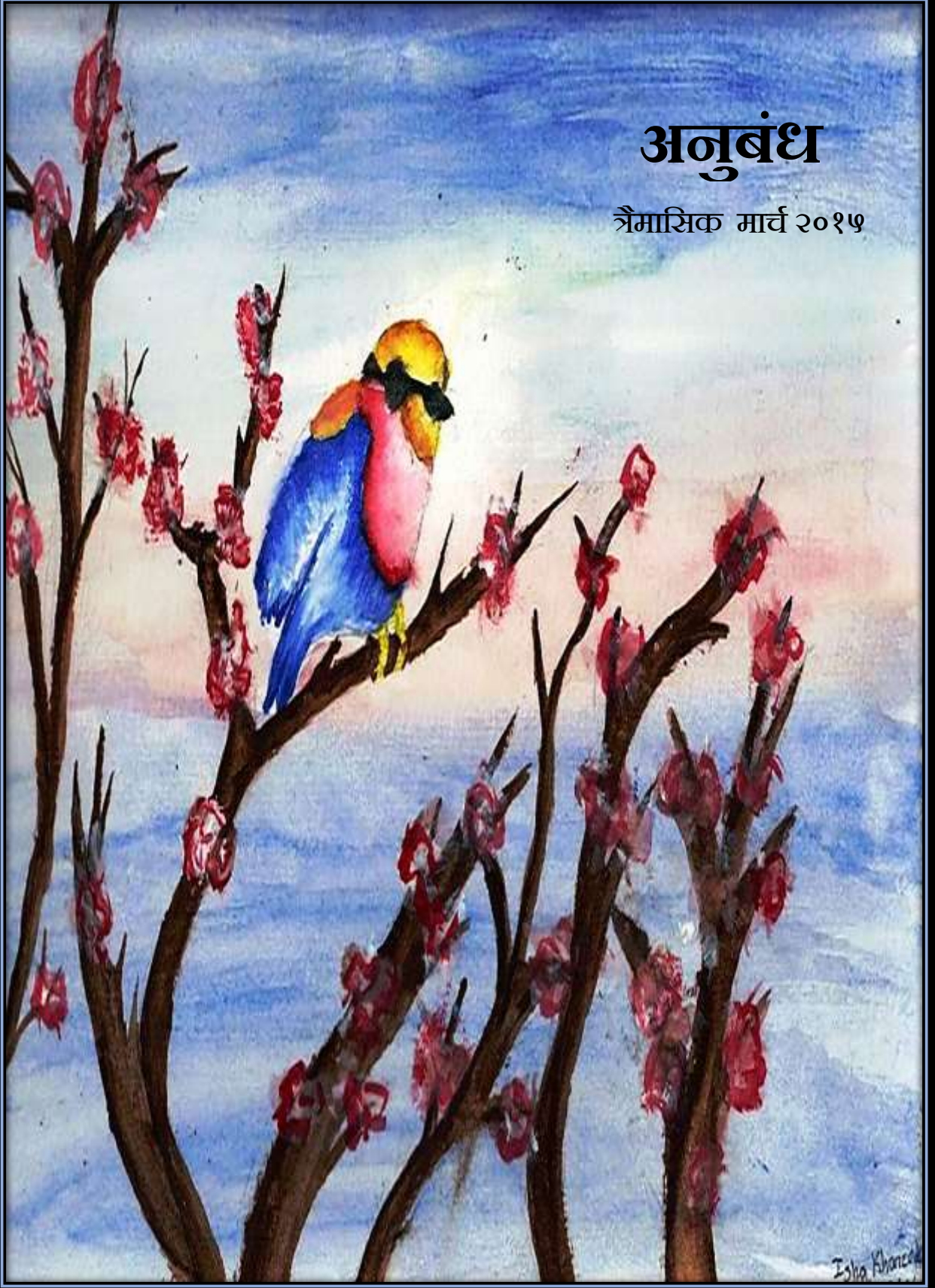

अनुबंध

त्रैमासिक मार्च २०१७

संपादकीय

अनुबंध

त्रैमासिक, वर्ष १ अंक १

संपादक: शिल्पा कुळकर्णी

संपादन सहाय्य: प्रिया वैद्य
ज्योती जोशी

न्यू इंग्लंड मराठी मंडळ कार्यकारिणी

प्रशांत कुलकर्णी: अध्यक्ष
संतोष साळवी: उपाध्यक्ष
सुहास कासार: कोषाध्यक्ष
शिल्पा कुळकर्णी: सचीव
वैशाली प्रभू
सारिका कुलकर्णी
बकुल कानडे
राहुल गाडे
जितेंद्र कुळकर्णी
श्रीकांत सावंत
अक्षय फुलगीरकर

मुखपृष्ठ: ईशा खानझोडे

प्रिय वाचकहो,

मधु मासामधी मधूर हवा ती
मधूर स्पर्श तव मधूर चवी

अनुप्रासाच्या शब्दालंकारासाठी दिलेले उदाहरण या ओळी प्रत्येक वर्षी या मधुमासाची म्हणजे वसंत ऋतुची सुरवात झाली की ओठावर येतात.

वर्षाच्या चक्रामधील हा सर्वोत्तम महीना! श्रीकृष्णांनी भगवद गीतेत 'ऋतुनां कुसुमाकरः' म्हणून त्याचे अग्रस्थान, श्रेष्ठत्व सांगितले आहे. नव्या सवत्सराचे जणू हे द्वारच आहे. ऋग्वेदातही देवतांच्या मधुस्नानाच्या वेळी जे मंत्र म्हंटले जातात त्यात वसंत ऋतूचे वर्णन आहे.

मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति
सिन्धवः माध्वीर्नः सन्त्वावधीः॥

आम्हा उपासकांसाठी सुख देणारा वायु व मधुर रसाने परिपूर्ण नद्या वाहोत. तसेच औषधे सुमधुर होवोत. वसंताचे आगमन होताच सर्व वातावरण आल्हाद दायक होवो. असा या मंत्राचा अर्थ.

आद्य कवी वाल्मिकींनी वसंताचे शब्द चित्रच रेखाटले आहे. आद्य कवींपासून ते आधुनिक कवींनीही वसंत ऋतूचे सोहळे रेखाटले आहेत. सर्वच कवींना, लेखकांना वेड लावणाऱ्या, त्यांच्या प्रतिभेला पल्लवित करणाऱ्या वसंताच्या सुरवातीसच आपल्या हाती हा न्यू इंग्लंड मराठी मंडळ त्रैमासिक 'अनुबंध' चा पहिला अंक सोपवताना मला संपादक म्हणून व मंडळाच्या सर्व कार्यकारी सभासदांना खूप आनंद होत आहे.

या अंकात स्थानिक, भारतातील आणि कॅनडातील लेखकांचे उत्तम लेख समाविष्ट केले आहेत. सौ. स्वाती लोंढे या भारतातील प्रथितयश लेखिकेचा तेथील दिवाळी अंकात पुर्व प्रसिद्धी मिळालेला व 'उत्तम ललित लेखाचे' पारितोषिक मिळालेला 'हा खेळ भांडणाचा' हा लेख अमेरिकेतील वाचकांसाठी आपल्या त्रैमासिकात परत प्रसिध्द करत आहोत. याचबरोबर या अंकात स्थानिक कलाकरांची चित्रे, रंगबेरंगी बाल जगत ही आपल्याला बघावयास मिळेल. आपल्याला चमचमीत पाककृती सांगणार, पुस्तक परीक्षणावर आधारित अशी सदर वाचावयास मिळतील.

मंडळी, आपल्या मराठी मंडळाच्या या त्रैमासिकाच्या उपक्रमाला भरभरून साद दिलीत, प्रतिसाद दिलात. पुढच्या अंकात अजून नवनवीन साहित्य, लिखाण आपल्या अंकासाठी जरूर पाठवा. तशाच या अंकाविषयीच्या तुमच्या प्रतिक्रिया आम्हाला जरूर कळवा. परंपरेचा, नात्यांचा, जुन्या-नव्या पिढ्यांचा, भाषांचा, साहित्याचा, विचारांचा हा 'अनुबंध' अधिकाधिक दृढ होवो आपणा सर्वांना गुढी पाडव्याच्या व नवीन वर्षाच्या सस्नेह हार्दिक शुभेच्छा!!

आपली शुभाकांक्षी,
शिल्पा कुळकर्णी

अंतरंग

अध्यक्षीय	प्रशांत कुलकर्णी
उदर भरण नोहे	मीना परांजपे
एक धवल राज्य	ज्योती जोशी
न्यू इंग्लंड मधील माझे मराठी स्वयंपाक घर	संध्या रेगे-नाडकर्णी
पुस्तकाविषयी थोडेसे	जुई नवरे
आम्ही चालवू हा पुढे वारसा	प्रिया वैद्य, सरिता देशपांडे, सौ. रत्नप्रभा कुंटे
हा खेळ भांडणाचा	सौ. स्वाती लोंढे
शिष्टाचार- एक सामाजिक गरज	श्रीनिवास जांभेकर

	कविता	
ईशा इंगळे	केदार व्यवहारे	प्रिया वैद्य

	रंगीत रेखाटने	
इशा खानझोडे	प्रियांका बिडकर	

	रंगबेरंगी बाल जगत	
शाल्मली कुलकर्णी	तनया पेशवे	
स्वरा गुरव	निमिष कुंटे	
रेवती हर्डीकर	विदुला कुंटे	
झोया देशपांडे	अन्विता कासार	

- ♦ या अंकात व्यक्त झालेल्या सर्व मतांशी संपादक अथवा कार्यकारी मंडळ सहमत असेलच असे नाही
- ♦ अंकासाठी सर्व काळजी घेतली गेली असली तरी छपाईत किंवा अन्य इतरत्र काही चूक भूल झाली असल्यास उदार मानाने ती नजरेआड कराल अशी आशा आहे.
- ♦ साधारण पंधरा दिवस आधी संपादकाच्या हाती आलेले साहित्य व लिखाण नजीकच्या अंकात प्रसिध्द करण्याचे सर्व प्रयत्न केले जातील.
- ♦ साहित्य व लिखाण मिळाल्याची पोच इमेल द्वारा दिली जाईल.
साहित्य व मजकूर पाठविण्यासाठी संपर्क :
संपादक: शिल्पा कुलकर्णी; shilpa.kulkarni@nemmm.org

अध्यक्षीय

नमस्कार,

वर्ष सरले काही कडू तर काही गोड आठवणींचे ।
स्वागत करूया नव स्वप्नांचे अन संकल्पांचे ॥

समस्त NEMM शुभ चिंतक बंधू भगिनीना गुढी पाडवा आणि मराठी नवीन वर्षानिमित्त हार्दिक शुभेच्छा !

गेल्या ३-४ वर्षे मी BMM आणि NEMM मध्ये काम करत होतो. काम करण्यात आनंद वाटत होता, नवीन मित्र मिळत होते पण त्याहून महत्वाचे म्हणजे आपल्या मराठी संकृतीची जपवणूक करण्यासाठी प्रयत्न करत असल्याचे समाधान फार मोठे होते. याच वेळी असं लक्षात आल की काही गोष्टी आपण नवीन रंगात आणि नवीन ढंगात करू शकतो. माझ्या काही सहकार्यांशी बोललो आणि त्यांनी याला भरभरून पाठींबा दिला. अंगावर मांस कमी होतं असं नाही पण मुठभर मांस अधिक चढलं आणि मंडळाचा अध्यक्ष व्हायचं धाडस करायचं ठरवलं. बघता बघता आमची नवीन committee तयार झालीही!

आपली committee आपल्या सर्व सभासदांचं योग्य प्रतिनिधित्व करणारी असायला हवी हे माझे पक्के मत होते. त्यामुळे सर्वांचा समावेश असणारी committee बनावयाचा नक्कीच प्रयत्न केला आहे. यातील बहुतेक सर्व committee members ची ओळख आमच्या पहिल्या मकर संक्रांत कार्यक्रमात झाली असेलच. एक गोष्ट मी अभिमानाने सांगेन की अनेक committee members नवीन असले तरी त्यांनी स्वतःस पूर्ण झोकून कामास सुरुवात केली आहे. थोडक्यात सांगायचे तर Team NEMM आता पुढची २ वर्षे जोमाने काम करण्यास सज्ज झाली आहे. तेव्हा तुमच्या सर्व प्रतिक्रिया आमच्याकडे पाठवा. कार्यक्रम आवडला तर टाळ्या वाजवा . काही चुकले तर कान ओढा पण कृपया प्रत्येक कार्यक्रमाला हजेरी लावा!

पुढच्या २ वर्षांत रसिकांना आवडतील असे एका पेक्षा एक दर्जेदार कार्यक्रम आणण्याचा आमचा प्रयत्न राहणार आहे. या मध्ये भारतातील प्रथितयश कलाकारांच्या कार्यक्रमांचा नक्कीच समावेश असेल. त्याच बरोबर उत्तर अमेरिकेतील कलाकारांचेही चांगले कार्यक्रम करणार आहोत. स्थानिक कलाकारांना उत्तेजन देणे हे ही मंडळाची जबाबदारी आहे असे आम्ही मानतो. त्याला अनुसरून आपल्या गणपती कार्यक्रमासाठी मोठ्या प्रमाणात स्थानिक कलाकारांचा समावेश असलेला दणकेबाज कार्यक्रम करण्याचा मानस आहे.

NEMM ही एक सामाजिक संस्था (community organization) आहे. मंडळाने आजपर्यंत आपल्यासाठी अनेक चांगले सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित केले आहेतच. पण त्याच बरोबर ज्या समाजाने आजपर्यंत आपल्याला भरभरून दिले, त्याची परतफेड करणे हे आपले कर्तव्य आहे असे आमचे मत आहे. या मंडळाच्या माध्यमातून आपली सामाजिक बांधिलकी जपण्याचा प्रयत्न आम्ही करणार आहोत. पुढील २ वर्षांच्या काळात त्या दृष्टीने काही नवीन उपक्रम आपल्याला दिसून येतील.

आपल्या मंडळाने अधून मधून दिवाळी अंक काढण्याचा प्रयत्न केला. पण आणखी एक गोष्ट जाणवली ती अशी की जर आपण आपल्या हौशी लेखकांना एखादे कायम स्वरूपी व्यासपीठ उपलब्ध करून दिले तर त्यायोगे हे लोक आपली creativity लोकांपर्यंत आणू शकतील. त्यासाठी आम्ही 'अनुबंध' त्रैमासिक सुरु करत आहोत. या त्रैमासिकाला जागा आणि भाषेची मर्यादा असणार नाही कारण हे electronic आवृत्तीमध्ये आपणासमोर येणार आहे. यासाठी पाहिजे केवळ उत्साह ! तुमच्या सहकार्याबद्दल केवळ आशा नाही तर खात्री आहे. त्यामुळेच मराठी नवीन वर्षारंभाचा मुहूर्त साधून या त्रैमासिकाच्या रूपाने नवीन पाऊल उचलत आहोत. आपले मंडळावर प्रेम आहेच पण ते उत्तरोत्तर वाढू दे अशी विनंती.

धन्यवाद.

प्रशांत कुलकर्णी
अध्यक्ष NEMM

उदर भरण जोहे

“वदनी कवळ घेता “ह्या जेवण सुरु. सहज हवन घडविणारे हे यज्ञ कर्म ! ह्याच्यात कुठेच चवीचा किवा स्वादाचा करण्यापूर्वी म्हटल्या जाणाऱ्या श्लोकाशी बहुतेक आपण सर्वजण परिचित आहोत उल्लेख नाही.केवळ “यज्ञकर्म “!

मी नवऱ्याबरोबर Antarctica सकट

साती खंडातून प्रवास केला. आम्ही दोघेही शाकाहारी. आमच्या शाकाहारात “ फिश किवा चिकन चालते” असे नाही. त्यातून मला अंड्याची जोरदार अलर्जी. नशीब की दुध-दुधाचे पदार्थ चालतात. तेव्हा सातही खंडात चवीचा प्रश्न पूर्णपणे बाजूला ठेवून केवळ यज्ञकर्म कसे केले, आमच्या जठराग्नीमध्ये कुठल्या आहुत्या दिल्या त्याची ही कथा.

१९६७ साली प्रथम भारताबाहेर पडलो तेव्हा ह्या कथेला सुरवात झाली. मुंबईला सुरु केलेला प्रवास रोम-Paris-लंडन करून बॉस्टन-Montreal मार्गे व्हान्कुव्हर ला संपणार होता. रोमला उतरण्यापूर्वी माझ्या डोळ्यापुढे पु.ल. देशपांडे ह्यांच्या पुस्तकातले एक चित्र होते.----पु.ल. टेबलावर (इटलीमध्ये असावेत) जेवत आहेत. जमिनीवर खाली एक कार्टून सारखा दिसणारा मुलगा पतंगासाठी मांजा लावलेल्या दोऱ्याचे रीळ धरून उभा आहे. तो ढील देत असावा. त्या रिळावर “स्पघेटी” आहे. पुरेशी मिळाली की कापायला पु.ल. नी कात्री धरली आहे. ते चित्र मी अजूनही विसरू शकत नाही.त्यामुळे रोममध्ये मला स्पघेटी खायची होती. आणि मी ती टामेटो सॉस बरोबर खाल्ली. त्याचेच कौतुक! ती आवडली किंवा नाही , कशी लागली हे सर्व दुय्यम होते. म्हणूनच असेल की ते आठवत देखील नाही.

Paris मध्ये आयफेल टॉवर च्या जवळ दोन हॉट-डॉग बन्स घेतल्या. त्यात विनर्स न घालण्याची त्याला विनंती केली. विनर्ससकट होणारी पूर्ण किंमत द्यावी लागेल असे त्यांनी खडसावून सांगितले. पूर्ण किंमत दिली व केचप घालून विनर्स शिवाय हॉटडॉगचा समाचार घेतला. उरलेली भूक आईस्क्रीमवर भागविली. ह्यानंतर मात्र उरलेला प्रवास सोपा झाला. कारण प्रत्येक ठिकाणी मित्रमंडळी होती. व्हान्कुव्हर ला पोचल्यावर मात्र नवी मित्र मंडळी जोडायची आहेत ह्याची जाणीव झाली. पण तेथे पोचल्यावर आता हीच आपली कर्मभूमी ही जाणीव झाली व त्यापुढे सर्व गैरसोयींचा विसर पडला. व्हान्कुव्हरमध्ये स्थिरस्थावर झाल्यावर ह्यांच्या प्राध्यापकी जीवनात मानसशास्त्रीय परिषदांच्यामुळे युरोपीय देशांमध्ये बराच प्रवास करण्याची संधी मिळाली. जर्मनी, स्पेन, पोलंड. पोर्तुगाल, इंग्लंड व स्कॉटलंड इ. अनेक देशात प्रवास करायची संधी मिळाली. दरवेळी मला जायची संधी मिळणे कठीण होते पण प्रयत्न करून बरेचवेळा जमविले.

आम्ही पोर्तुगाल मध्ये पाम्पलोना गावी ३/४ दिवस होतो. युरोप/एशिया मध्ये जेथे जेथे आंतरराष्ट्रीय परिषद असते तेथे गावातून काहीतरी खास-विशेष घटना घडते आहे अशा प्रकारे लोक वागायचे. अमक्या-तमक्या

परिषदेच्या लोकांचे स्वागत अशा अर्थाचे फलक असायचे. गावातील नगराध्यक्ष किंवा महापौर समारंभाने “शानदार खाना” घायचे. पाम्प्लोनाच्या नगरपालिकेत भव्य स्वागत झाले. ह्या गावाच्या जवळच एका जागी “वारुणी”(wine) तयार केली जाते. आम्हा सर्वांना तेथे जेवायला आग्रहाचे आमंत्रण होते. बसने आम्ही एक-दीड तासात तेथे पोहचलो. एका निसर्गरम्य जागी हा कार्यक्रम होता. आधी वार्डनरीची टूर झाली. नंतर जेवणाचा कार्यक्रम होता. हवी तेव्हा वार्डन मिळणार होती. अर्थात आम्ही “कम्बख्त”---तुने पीही नही च्या जातीचे. जेवायला चिकन किंवा रोस्टबीफ असल्यामुळे लोक खुश होते. आम्ही त्यांना शाकाहारी असल्याचे आधीच सांगितले होते.

आमच्या पुढे जेवण आले. त्याचे काय आणि कसे वर्णन करू? प्लेट वर मधोमध एका छोट्या वाड्याएवढा हिरवा ढीग होता. सलरी नावाची बेचव भाजी रटरट शिजवून मेन कोर्स म्हणून वाढली होती. त्याच्यात टेबलवरची सगळी काळ्या मिरपुडीची बाटली रिकामी करूनही चव येणे कठीण होते. नाही म्हणायला थोडे केचप घातले. त्याच्या शेजारी उकडलेल्या बटाट्याचा लगदा होता आणि दातांना व्यायाम देणारा एक कडक ब्रेड रोल होता. सलाड नव्हतेच. नशीब की वार्डन न घेणाऱ्यासाठी कोक होता. प्रत्येक घासाबरोबर आम्ही मनाला समजाविले “उदरभरण नोहे जाणिजे यज्ञकर्म “. काही घास कसेबसे खाल्ले!

त्याच प्रवासात आम्ही पोर्तुगालमध्ये लिस्बनला ६/७ दिवस होतो. परिषदेचे ३ दिवस सोडून बाकीच्या दिवशी नगर दर्शन केले, १-१ दिवसाच्या टूर केल्या. टूर्स छान होत्या पण खायला काय मिळाले? एक दिवस पाण्यासारख्या पातळ टोमेटो सॉस बरोबर स्पघेटी आणि उरलेले तीन दिवस रोज पिझ्झा हटचा पिझ्झा! आम्ही भारतीय जेवणासाठी अगदी भुकेले झालो होतो. माझ्या मनात आले की इतकी वर्षे हे पोर्तुगीज गोव्यात ठाण मांडून बसले होते तिथला स्वयंपाक ते अजिबात शिकले नाहीत का? शेवटी मी ठरविले की ज्या मोठ्या शानदार हॉटेलमध्ये आम्ही रहात होतो त्याच्या लॉबीत जायचे व आसपास “मास्करेनास, फर्नांडो, गोन्साल्वीस असल्या नावांचे बिल्ले लाविलेले कुणी कर्मचारी दिसतात का बघायचे. एक तरुण मुलगी दिसली. मी तिला विचारले “इंग्लिश?” तिने दुसऱ्या एका मुलीला आणले. तिचे इंग्रजी म्हणे जास्त चांगले होते. मी माझी पोर्तुगीज भाषेची डिक्शनरी घेऊन शब्द शोधू लागले. “रीझ---व्हरदुरे” इ. eat शब्द सापडेना म्हणून खायची अक्शन. तिखट लागल्यावर करतो तसा “s—s “ आवाज केला. पण काय सांगू? अहो आश्चर्यम! तिने विचारले “ you want to eat rice and vegetable curry and a spicy one?” मी म्हटले “ bless you”.

मग आम्ही एका कारुन्टर पाशी गेलो. ती म्हणाली “ सुटे पैसे दे “मला कळेना की एवढे सांगायचे ही पैसे काय घेते? मी थोडी नाणी काढून तिच्यापुढे ठेवली. तिने त्यातले काही पैसे उचलून बाकीचे मला परत केले. ती नाणी बसच्या तिकिटासाठी होती. हॉटेल समोरूनच बस निघायची ती एका मॉल समोर थांबायची. तिने त्या मॉलचा पत्ता लिहून दिला. त्या मॉल मध्ये सगळ्यात खालच्या मजल्यावर एक भारतीय उपहार गृह होते. आम्ही तेथे गेलो. त्यांनी उत्तम शाकाहारी जेवण दिले. उपाशी असल्यासारखे आम्ही त्याच्यावर तुटून पडलो. लिंबाची साल सोडल्यास मीठासकट आम्ही सारे संपविले. ताट अगदी स्वच्छ केले.

युरोप मध्ये जर्मनी, स्विट्झर्लंड , झेक रिपब्लिक, स्वीडन, नॉर्वे इ. देशात फारसा त्रास झाला नाही. रशिया, फिनलंड ह्या देशातून अगदी सर्व सोयीनी सुसज्ज apartments भाड्याने मिळतात. सुपर मार्केट मधून भाजी, दही ब्रेड इ. आणून ब्रेड/भाजी किंवा भात/भाजी घरी करून खाता आले. मध्यपूर्वेच्या देशांत फलाफल, नान, टोमेटो ची कोशिंबीर, वांग्याची भाजी ह्यासारखे आपल्याला आवडणारे पदार्थ मिळतात. तसेच थायलंड, मलेशिया, ब्रम्हदेश व फिलिपिन्स ह्या देशातूनही हाल झाले नाहीत. कधी पदार्थ सुमार असतील पण शाकाहारी लोकांना उदरभरणासाठी काहीतरी मिळायचे.

पोलंडमध्ये त्यांची जुनी राजधानी क्रको येथे गेलो होतो. युरोपमध्ये बहुतेक सगळ्या गावातून असतो तसा मोठा “city square” तेथेही होता. तेथे एक भारतीय उपहारगृह दिसले. मेन्यू कार्डावर “ मटार-पनीर “ दिसले. मी चपात्या व मटार-पनीर मागविले. चपात्यांबरोबर एक मोठा वाडगा आला. त्यात सायीसारखा पांढरा पदार्थ दिसला. त्याला चमचा लागल्याबरोबर तो पांढरा पदार्थ चमच्याला चिकटला. चमचा उचलल्याबरोबर त्याला तार आली. जरा हलविल्याबरोबर त्याखाली मटार दिसले. तेथील शेफ स्वित्झर्लंड मधून आला होता. पुस्तक वाचून त्याला समजेल तसे तो करायचा. पनीर मिळाले नाही म्हणून त्यांनी मोझरेला चीज वापरले. ते पिझ्झावर वापरतात. ओव्हनमध्ये गरम केल्यावर हा प्रकार झाला. १९९२/९३ सालची ही गोष्ट आहे. त्यावेळी इंटरनेटवर आतासारखे पदार्थांचे व्हिडीओ नसायचे!

एका आंतरराष्ट्रीय परिषदेला मी शोध निबंध पाठवायचे ठरविले. खरे तर माझा विषय स्पीच थेरपी. पण ह्या परिषदेत बहु भाषिक लोकांच्या प्रश्नाची चर्चा होती . माझ्या एका फ्रेंच/इंग्रजी व चीनी/इंग्रजी बोलणाऱ्या पेशंटच्या केस स्टडी वर आधारित हा पेपर होता. सुदैवाने तो पेपर स्वीकारला गेला. आम्ही इंडोनेशिया मधील, जकार्ता बेटावर जोग-जकार्ता ह्या शहरातील विद्यापीठात गेलो. परिषद तेथे होती. जोग जकार्ताचे खरे नाव “योग्य कर्ता” हे तेथील राजाचे नाव होते. तेथील कॅनटीनचे नाव होते ‘पांचाली’. द्रौपदीच्या थाळीतून शाकाहारी लोकांना वाढल्यावर त्यांचे पोट भरणारच. जकार्तात आलो आहोत तर बाली बेटावर जावे असे आम्हाला वाटले. आम्ही बालीला गेलो. तेथे चिंतामणी भागात बतूर लेक. क्रेटर लेक अशी सुरेख सरोवरे आहेत. आमच्या गाईडने लंच टाइमला सरोवरांचे दृश्य दिसेल अशा ठिकाणी जेवायची सोय केली. त्यांच्याकडे शाकाहारी पदार्थ नव्हते पण जास्त पैसे घेऊन त्यांनी ते करून द्यायचे मान्य केले. प्रत्यक्षात पदार्थ आल्यावर त्याला सीफूडचा खूप वास येत होता. शिवाय त्यात ham चे तुकडे तरंगत होते. आमच्या गाईडने देखील आमचे म्हणणे उचलून धरले. विचारल्यावर उत्तर मिळाले “ त्यांनी जास्त पैसे दिले तर आम्हाला त्यांचा व्यवस्थित पाहुणचार करायला नको का?” आम्ही कपाळाला हात लावला. त्यादिवशी आम्ही अननसाचे तुकडे व ice cream खावून पोट भरले.

कंबोडिया, व्हिएतनाम ह्या देशात मात्र आमचे फारसे हाल झाले नाहीत. व्हिएतनाम च्या होची मीन सिटीमध्ये आम्ही उतरलेल्या हॉटेल मध्ये उत्तम ब्रेकफास्ट, sandwiches, fruit salad, इ. छान मिळायचे. ह्या हॉटेल पासून केवळ २ मिनिटे चालत जाण्याच्या अंतरावर “उर्वशी” नावाचे दक्षिण भारतीय उपहारगृह मिळाले. तेथे उत्तम जेवण मिळाले.

चीन हा आशियातला एक महत्वाचा देश. आम्ही चीनमध्ये बेजिंग, शियांग, गुइलिन्ग, शुझो व शांघाय ह्या शहरातून हिंडलो. १५/१६ दिवसांचा प्रवास होता. त्यापैकी बेजिंग मध्येच ५ दिवस होतो. आमच्या सुनेचे माहेर बेजिंगचे. तिने तिच्या बहिणीला व मेहुण्यांना आमची काळजी घ्यायला सांगितले. त्या दोघांनी आम्हाला बेजिंग दाखविले. आमच्या व्याह्यांनी दोन वेळा रेस्तारांत पूर्ण शाकाहारी पदार्थ असलेली पार्टी योजली होती. तिथे चवीबरोबर पदार्थांची मांडणी देखील खूप आकर्षक होती. आमच्या सुनेचा मेहुणा आम्हाला अन्नघटक सांगायचा. आम्ही जे जे चालेल म्हणायचो ते वापरून तो शेफला पदार्थ करायला सांगायचा. मक्याच्या पिवळ्याधमक मोठ्या पुऱ्या, २-३ प्रकारची वांग्याची भाजी , मका-मटार भाजी, कांदा घालून परतलेला भात व बटाट्याचे कुरकुरीत नुडल्स इ. गोष्टी खाल्यावर चायनीज फूड इतके चवदार व कॅनडापेक्षा वेगळे असू शकते ह्यावर आमचा विश्वास बसेना. मी त्यांच्याकडून सर्व पदार्थांची नावे लिहून घेतली पण नंतरच्या प्रवासात तसे जेवण कुठे मिळाले नाही. मात्र शांघाय मध्ये सगळ्या प्रकारची रेस्तारा आहेत त्यामुळे, पिझ्झा- पास्ता व इतर अनेक पदार्थ उपलब्ध होते.

दक्षिण अमेरिकेत आम्ही तीन वेळा गेलो. पहिल्या प्रवासात पेरू आणि ब्राझील मध्ये महिनाभर हिंडलो. कुस्कोहून पुढे रेल्वेने माच्चू- पिच्चू च्या सूर्य मंदिरात जाता येते. रेल्वेमध्ये डायनिंग कार नाही असे आमच्या

मार्गदर्शिकेने सांगितले. तिने लंच कुस्कोहूनच न्यायचे ठरविले होते. आम्हाला शाकाहारी म्हटल्यावर तिने एकच पर्याय दिला- चीज व जाम सांडविच. मला ते जरा विचित्र वाटले पण दुसरा पर्याय नव्हता. प्रत्यक्षात हातात पडले चीज व ham सांडविच. शाकाहारी लोकांना ham कसा चालेल असे मी तिला विचारले तर उत्तर मिळाले----- तुम्ही उत्तर अमेरिकेत San-Jose लिहिता पण उच्चार San-होजे करता. मी तुझे काम सोपे केले व आधीच ham च्या जागी Jam म्हटले. स्पानिश भाषेतला हा 'ह-ज' चा गोंधळ सोडविताना आम्ही आमचे ham चे तुकडे सह प्रवाशांना दिले व जाम सांडविच खाऊन उदरभरण केले.

दुसरा मजेदार प्रसंग ब्राझील मधल्या मनौस ह्या गावी घडला. दोन नद्यांच्या संगमावरचे हे गाव. अथांग पाणी पसरलेले. संगमाची शोभा फार छान दिसते. तेथल्या एका हॉटेलमध्ये आम्ही एका मोठ्या खिडकीजवळच्या टेबलवर बसलो. संगमाची शोभा शांतपणे पाहत होतो. "Ready to Eat" ची जी पाकिटे मिळतात त्यातले आमचे एक शेवटचे पाकीट उरले होते-एका भाजीचे पाकीट. हे आमचे शेवटचे पाकीट होते व घरी पोचायला अजून १० दिवस होते. त्याच्या पाठीमागे गरम कसे करायचे ह्याची चित्रांसकट सोपी माहिती होती. आम्ही आमची पोर्तुगीज डिव्शनरी, पाकीटावरची चित्रे व खाणाखुणा ह्यांच्या सहाय्याने कृती समजावून दिली, निदान आमचा तसा समज होता. तो वेटर सारखा उजव्या हाताचा अंगठा दाखवायचा. हा असे का करतोय म्हणून मला जरा राग येऊ लागला होता, नंतर कळले कि त्याचा अर्थ "समजले किवा ओके " असा असतो. ह्या पाकिटातले पांढऱ्या foil मधले पाकीट न फोडता, न कापता ५ लिटर पाण्यात ५ मिनिटे उकळायचे होते व नंतर कापून बाऊल मध्ये आणायचे. अशी कृती होती. त्याच्या बरोबर आम्ही भात, ब्रेड-buns मागविल्या व परत बाहेरचे दृश्य पाहण्यात रमलो. थोड्या वेळाने वेटर एक मोठे काचेचे भांडे घेऊन आला. त्यात रंगीत पाणी व काही लाल तुकडे होते. ५ मिनिटे त्याला कळली नाहीत त्याने ५ लिटर पाण्यात ते मिश्रण उकळून आणले. नशीब लाल तरंगणारे तुकडे hamचे नसून टोमेटोचे होते! आम्ही त्याचे भाजी ऐवजी "सूप" असे नाव ठेवले व जमेल तितके संपविले. निदान बाहेरचे दृश्य तरी चांगले होते ही जमेची बाजू! आम्ही दक्षिण अमेरिकेला दुसऱ्या वेळी गेलो ते २००६ मध्ये. त्या वेळी चिली, आर्जेन्टिना करून आम्ही १५ दिवसांचा अंटार्क्टिकाचा प्रवास क्रुझ मधून केला. क्रुझच्या लोकांशी मी आधी पत्रव्यवहार केला होता. काही शाकाहारी रेसिपी पाठवू का किवा काही मसाले आणू का असे विचारले होते. त्यांनी निर्धाराने नको असे उत्तर दिले. त्यांना शाकाहारी जेवण करता येते असे आश्वासन दिले. १५ दिवसात २ वेळा पास्ता व २ वेळा पिझ्झा मिळाला. बाकीच्या दिवशी अनेक गमती-जमती झाल्या. एका झुकीनीचे २ भाग केले. त्यातला गर काढून टाकला आणि त्यात भात भरून आम्हाला दिला. एकदा तर foil मध्ये गुंडाळून चक्क एक भाजलेला बटाटाच मुख्य पदार्थ म्हणून वाढला. एक दिवस किडनी बीन्स (राजमा) डब्यातून काढून गरम न करता तसेच टेबलवर ठेवले. आम्हीही "उदर भरण नोहे " म्हणत आमचे "यज्ञकर्म" केले.

फिजी, दक्षिण कोरिया, ऑस्ट्रेलिया ह्या देशातून फिरताना फार त्रास झाला नाही. ऑस्ट्रेलियामध्ये सिडनी ला मित्र होते. पण न्यू कसल, ब्रिस्बेन, केन्सर्ड. ठिकाणी काही न काही मिळू शकले. फिजी मध्ये तर पुष्कळ भारतीय अनेक वर्षांपासून आहेत त्या मुळे भारतीय जेवण सहज मिळाले.

आफ्रिकेत आम्ही केनिया, टांझानियाची सफारी केली. बोटस्वाना मध्ये नदीतून सफारी केली. झिम्बाब्वे-झाम्बिया च्या सरहद्दीवरचा विक्टोरियाचा धबधबा पाहिला. दक्षिण आफ्रिकेत निसर्गरम्य म्हणून प्रसिद्ध असलेला "गार्डन रूट" ४-५ दिवसात पूर्ण केला. केप टाउन ला सुरवात करून पोर्ट एलिझाबेथला हा प्रवास संपतो. वाटेत एक नाइसना (knysna) नावाचे अतिशय सुंदर गाव लागते. तेथील दृश्य पाहिल्यावर सुरवातीला गेलेल्या लोकांनी म्हटले "nice,---No?" म्हणजे सुंदर आहे न? तेव्हा बाकीच्यांनी त्या गावाचे नाव " नाइसना " ठेवले. ही आमच्या गार्डने सांगितलेली गोष्ट. येथे उत्तम मासे व चवदार सी-फूड मिळते. त्याची चव वाढविणारी उत्तम वाईन

मिळते. माझ्या आठवणीप्रमाणे श्री अनिल नेने ह्यांनी टोरांटोहून निघणाऱ्या “एकता” मासिकात ह्या गावात मिळणाऱ्या जेवणाचे वर्णन केले आहे. उत्तम मासे व चवदार सी-फूड ह्यावर ते खुश होते. सी-फूड ऐवजी तुम्हाला “पास्ता” देऊ असे सांगितल्यामुळे आम्हीही खुश होतो. आवड एकेकाची!

आफ्रिकेत बरीच वर्षे भारतीय लोक होते. त्यामुळे तेथील लोकांनाही भारतीय जेवणाची चव लागली असावी. बहुतेक सगळ्या ठिकाणी “बफे” असायचे व त्यात ४-५ तरी भारतीय पदार्थ असायचे. चवळीची उसळ होती, भेंडीची भाजी होती, बटाट्याचा रस्सा व पुऱ्या होत्या. त्यामुळे आफ्रिकेत अजिबात गैरसोय झाली नाही.

साती खंडात हिंडून आम्ही निरोगी अवस्थेत व्हांकुव्हरला येत होतो. क्वचित चवदार जेवण मिळाले, कुठे गमतीदार प्रसंग आले, कुठे अर्धपोटी राहावे लागले, पण एकदा “उदर भरण नोहे” हे मान्य केल्यावर भुकेला आहुत्या घालायला काहीतरी मिळत गेले. आम्ही त्यावर खुश होतो.

मीना परांजपे

Coquitlam, B.C. Canada

Middle/High School Students!!!
Want to learn Computer Science Programming this summer?

We are offering following courses online to Middle School and High School Students.

- **JAVA Programming**
- **Web Fundamentals**

New batches starting this summer. These are 8 weeks online courses for just \$150 each.

Call today for class schedule and other details

Contact
Nilima Kasar
Email: nkasar@hotmail.com
Phone: 978-266-0150/508-308-7219

एक धवल राज्य

त्याचं घर एका तळ्याच्या काठी असत.

झाड पांढऱ्या झालरी आणि नाजूक लेस लावून आईस ब्यालेला उत्सुक असतात

“Let the curtain open”, ती स्वतःशीच कुजबुजते

बाहेर मंद मंद स्नो फ्लेक्स पडत असतात.

हातात गरम चॉकलेटचा कप घेऊन, जणू काही गेल्या ४८ वर्षात तिने हा बर्फमय हिवाळा पाहिलाच नाही अशा थाटात ती खिडकीच्या काचेला नाक लावून त्यांच्याकडे एकटक ती न्याहाळत राहते.

छपराखाली पागोळीचे बिलोरी आयसिकल्स अणुकुचीदार भाले बनून

स्वतःला उलटे टांगून सज्ज असतात, बसंतच्या स्वारीला रोखण्यासाठी!

अन भरीला, परसदारात बर्फाचे पहाड सीमा सौरक्षणासाठी दक्ष खडे असतात.

लांबवर जिकडे नजर जाईल तिकडे पांढरा पवित्र रंग पसरलेला असतो तळ्यात महासागर बनून.

एरवी स्वच्छन्दपणे विहरणारे- पण गारठ्याने आता अदृश्य झालेले राजहंस..

त्या बर्फाच्या ढिगाऱ्यात फुललेल्या स्फटिकाच्या पांढऱ्या कमळां मागे लपलेले

तिच्या अंतःचक्षुना अकस्मात दृश्य होतात.

तिची आवडती बर्चची झाडे आसमंतातील इतर झाडानाही पांढरपेशात हट्टान

बाटवून टाकताहेत असा तिला भास होतो.

“कां पांढऱ्या दुर्मिळ मोराप्रमाणे फांद्यांचे पांढरे पिसारे फुलवून, त्या शुभ्र अमलाखाली

वेडाने मोहित होऊन ती झाडे नाचताहेत?” असा प्रश्न तिला पडतो!

मध्येच एखादा उनाड सीगल मुक्तपणे पांढऱ्या पंखानी पतंगासारखा हवेत खुशाल तरंगत रहातो.

रस्त्याच्या कडेला वाहनांनी उडविलेला चिखल साठलेल्या बर्फावर मोका चॉकलेटचा फिरून एक थर चढवितो..

नी त्यावर हलकेच पांढरी शुभ्र पिठी साखर पेरते.. नुकतीच शिंपडून गेलेली एक छोटीशी हिमवृष्टीची सर!

छोट्या छोट्या झुडूपांत अडकलेल्या हिमाला कपाशीची बोंड फुटतात.

तर उंच वृक्षांवर साचलेल्या बर्फाच्या कळ्यातून कळ्यांतून मग्नोलियाची पांढरी फुल उमलून आसमंताच्या पांढुरतेला एक आगळाच सुगंध देतात.

ढगा आड लपलेला सूर्य अकस्मात प्रकट होतो. नी पिवळ्या हळदीची तिरीप पांढऱ्या रांगोळीवर चमकते.. सोनेरी वर्ख वातावरणात शिंपडते.

गोठलेले संगमरवरी राज्य क्षणार्धातच अभिषेकांत पाझरू लागते.. सुवर्णनगरीत रममाण होते...

वान्याची हलकी झुळूक मांजराच्या पावलांनी येते नी फांदी फांदीत अडकलेल्या माळांचे हिममोती ओघळविते.

बघता बघता तळाशी दडलेला तो दुग्ध सागर तिला घेरतो.

अंतर्मनात शुभ्र शंख निनादतो. त्या निनादात स्वतःला हरवून बसते.. विरघळते..

वातावरणातील श्वेतवर्णीय वस्त्र लेवून ती हिमजोगन बनते... शून्यात हरविते.

न भूतो न भविश्यती अशा या फेब्रुवारी महिन्यात 2015
ज्योती जोशी, Norton, MA

- इशा खानझोडे
Winchester High School

काही नेम नाही!

कानात कुजबुजलेल्या शब्दांचा..
.
गालात हसलेल्या विनोदाचा..
.
आभाळातून पडणाऱ्या थेंबाचा ..
.
थरथरत्या ओल्या हातांचा...
.
वाकलेल्या लाजच्या नजरेचा...
.
पाण्यासाठी आतुरलेल्या ओठांचा...
.
देवाला मनभरून पाहणाऱ्या डोळ्यांचा...
.
आणि ..
.
प्रेमात वाहलेल्या स्पर्शाचा...
.
काही नेम नाही.

-ईशा इंगळे
Worcester, MA

Snow Storm Juno

संतप्त वारा हिम घेउनी चौफेर उधळतो आहे
मी आवक होऊन शृष्टीचा हा खेळ पाहतो आहे
चहुदिशांनी गर्जत बरसत वर्षाव फुलतो आहे
आसमानातून असा जणू हा शुभ्र तरंगत आहे
धुके म्हणू की हिमलाट असे ही, मन विषण्ण आहे
अश्या समयी इंद्र देवावार कुणाचा विश्वास आहे?
इतके कसे ग आपण छोटे, तंतू का अणू शुन्य ?
पांढऱ्या कणात लोपून गेले हे महाल विशाल
पूर नव्हे हा महा पूर जणू पांढऱ्या फेसाळ नदीचा
उगम तिचा आसमानात अन अंत कुठे व्हायचा ?
पाहून हा खेळ खिडकीतून मी तरी तृप्त आहे
कितीक प्रलयांवर मात करुनी, माणूस जिवंत आहे!

-प्रिया वैद्य
Shrewsbury, MA

न्यू इंग्लंड मधिल माझे मराठी स्वयंपाक घर

I am an obsessive, compulsive foodie! हे मराठीत कसे म्हणता येईल ते मला जरूर कळवा आणि जिभेचे चोचले पुरवणे म्हणजे काय हे मला विचारा! माझ्या पाककला निपूण आईंनी लहानपणापासूनच उत्तमोत्तम पारंपरिक व आंतरराष्ट्रीय पदार्थ खारू घातले. अमेरिकेत आल्यावर जगातील बहुतेक देशांचे cuisine चाखायची संधी मिळाली व माझे pampered taste buds मला स्वस्त बसू देईनात. माझ्या आईंनी शिकवलेले पदार्थ, तिने लिहिलेली २ cook books व तिच्या क्लास recipes ह्यांच्या भक्कम पायावर कुठलेही global पदार्थ आपण करून पहिलेच पाहिजेत असा नादच लागला मला!

बर, आता न्यू इंग्लंड मधिल माझे मराठी स्वयंपाक घर' म्हणजे काय? तर आपले पारंपारिक खाद्यपदार्थ इथले local ingredients वापरून, झटपट व healthy करण्याचा प्रयत्न व fusion recipes बनवण्याचा माझा छंद! आणि सगळ्यात महत्वाचे म्हणजे ह्या सगळ्यामध्ये पदार्थाची चव बिघडता कामा नये हे ध्येय.

मुले लहान असल्यापासून मला वाटायचे की त्यांना आपले पारंपरिक खाद्यपदार्थ कळले पाहिजेत . मुलांचा नेहमी उत्साही प्रतिसाद मिळायचा असे नाही आणि एकाला आवडले तर दुसऱ्याला नाही हे तर ठरलेलेच! त्यात healthy म्हटले की मुलांच्या (आणि नवऱ्याच्या :) कपाळावर आट्या..... पण म्हणता म्हणता मुले मोठी झाली आणि विशेषतः college ला गेल्यावर आईचे मराठी पदार्थ miss करू लागली. Mom is it too much trouble to make besan laddoos? असे विचारू लागली. मी म्हटले 'Not with my quick and easy, microwave (स्वगत :lower fat) recipe!'

आणखी आनंदाची गोष्ट म्हणजे आता माझ्या blog वर पाहून मुले बेसन लाडू, पेढे, झुणका, फिश करी करू लागली आहेत. माझ्या मराठी मैत्रीणीनो, कोणी नवऱ्याला स्वयंपाक करायला शिकवण्यात यशस्वी झाला असाल तर मला जरूर कळवा :)

माझी बेसन लाडू ची रेसिपी खाली देत आहे.

Sun kissed Besan Laddoos-

Makes 21 medium sized laddoos

Ingredients for Besan laddoo-

- 1 stick sweet creamy unsalted butter, melted and made into ghee or clarified butter. Or skip this step and use ½ cup of store bought ghee
- 1 cup ladu besan. This is a coarse besan flour
- 1 cup besan flour.
- a tiny pinch of salt
- 2/3 cup milk. I used 2 percent milk
- 1½ cups sugar
- seeds from 10 green cardamom pods + 1/8 inch piece of nutmeg (or 1/8 teaspoon nutmeg powder) ground with 1 ½ teaspoons sugar, ground together

To make the Besan Ladus-

1. In a microwave safe bowl, combine the two besan flours and salt. Drizzle the ghee and rub it into the flour with your fingertips.
2. Microwave the mixture on high for 2 minutes. Stir and microwave for another minute.
3. Stir well and microwave the mixture for 30 seconds. Repeat step 3, three more times. Total microwave time is 5 minutes. This timing in my microwave gave the besan a golden color. I like the Besan Ladus this golden sun kissed color. If you like a deeper brown, continue roasting the mixture at 30 second intervals, stirring well in between so as to prevent the besan from burning.
4. Remove from microwave and set aside. In a microwave safe bowl, heat the milk until scalding (1½ minute on high in mine). Slowly drizzle the milk on the roasted besan, stirring with a fork continuously. Let the mixture cool completely.
5. Add the sugar and the ground cardamom and nutmeg mixture to the roasted besan mixture.
6. In a food processor, simply pulse the mixture for a few seconds until the mixture has a mealy texture. Roll the mixture into balls adding a raisin to each as you make the Besan Ladus!

नाविन्यपूर्ण आंबट गोड पेरुचा शिरा व इतर रेसिपी साठी माझा ब्लॉग जरूर follow करा.

<https://indfused.wordpress.com/>, FB page: Indfused

ह्या फूड कॉलम मधून व ब्लॉग मधून आपला अनुबंध असाच वाढो ही इच्छा. तर जरूर तुमचे अभिप्राय मला कळवा .

तुमची,
संध्या

संध्या रेगे-नाडकर्णी
Lexington, MA

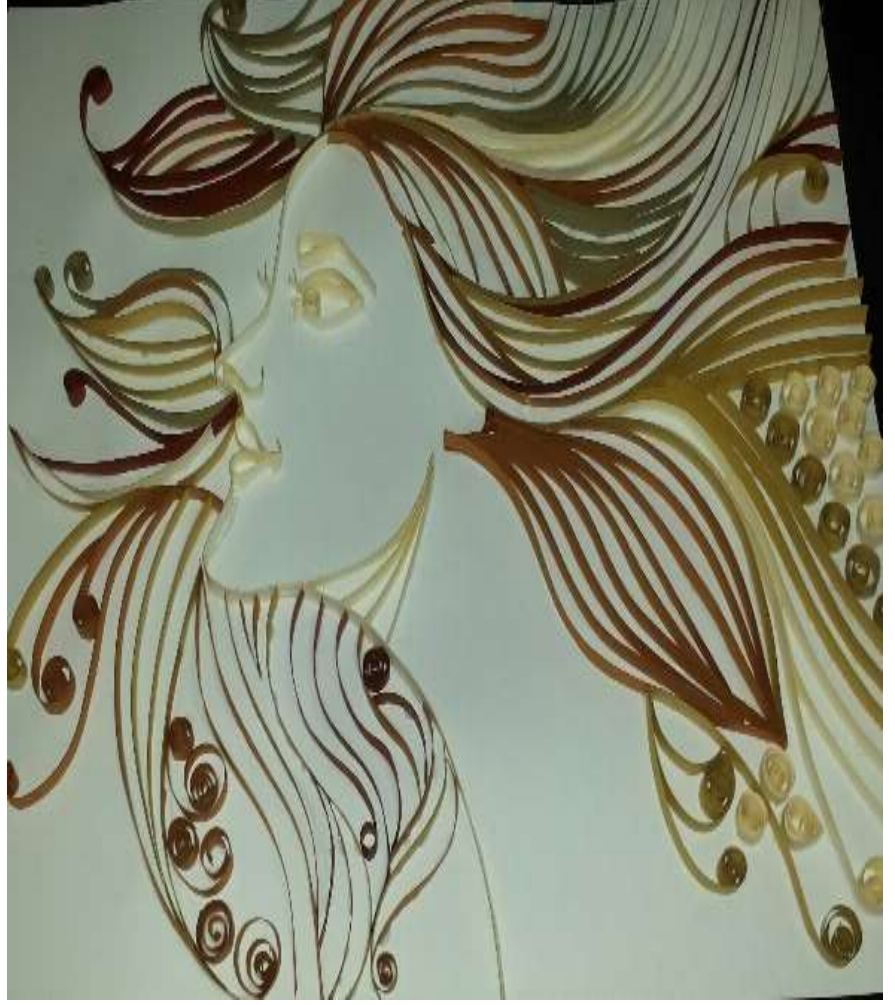

मी आणि तू

मी मधमाशी आणि तू फुलातला गुलकंद
मी चेहरा आणि तू चेहेऱ्यावरची थंड हवेची झळुक
मी आकाश आणि तू पावसात दिसणारे इंद्रधनुष्य
मी तापलेली माती आणि तू त्या मातीवर पडणारी
पावसाची पहिली सर
मी बेटावरचा खडक आणि तू त्या खडकावर सतत
आदळणारी समुद्राची लाट
मी अंगण आणि तू अंगणात पडलेला फुलांचा सडा
मी स्मृतिभ्रंश आणि तू एकमेव आठवणीत राहिलेली
कविता
मी वाळवंट तू वाळवंटात दिसणारे मृगजळ
मी पहाट आणि तू पहाटे पडलेली गुलाबी थंडी
मी क्षितिज आणि तू क्षितिजावर दूरपर्यंत दिसणारी दिशा
मी संथ पाणी तू त्या पाण्यावर तरंगणारी ज्योत
मी त्रासलेला चेहरा आणि तू त्यावर उमटलेले मंद हास्य
मी गायत्री जप आणि तू निर्माण झालेले पवित्र वातावरण
मी कडक उन्हामुळे कोरडे पडले ओठ आणि तू त्या
ओठांवरचा ओलसरपाणा
मी मुक्यामाराची जखम आणि तू त्यावर लावण्याचा थंड
लेप
मी आरसा आणि तू आरशातले माझे प्रतिबिंब
तू आणि मी

--

© केदार व्यवहारे
०२/२१/२०१५

-प्रियांका बिडकर

पुस्तकविषयी थोडेसे

Kite Runner written by Khaled Hosseini

The Kite Runner is the story of friendship between two little boys - Amir and Hassan, a friendship whose roots run deeper and stronger than they are aware of. The first part of the novel speaks of a blissful childhood enjoyed by 'Amir and Hassan. The Sultans of Kabul'. Amir carves this epithet on a pomegranate tree, they often climbed as children. Amir fondly describes the days spent reading stories to Hassan, their favorite story was- Sohrab and Rostom- from the Shahnama. Amir's life, as the only son of a respected and wealthy businessman and philanthropist in Afghanistan, knows no wants. Hassan is a servant's son, living in the outhouse of Amir's grand house in the affluent Wazir Akbar Khan district. The first word Hassan learnt to speak was 'Amir'. Amir never plays with Hassan when they have company, he keeps testing Hassan's unwavering loyalty. Hassan fully knows his station in life and never retaliates, which incenses Amir further. A dark episode in their lives, scars their innocent childhood forever and makes their idyllic halcyon days a thing of the past.

Hosseini shows us, an Afghanistan unsullied by war. The book opens a window into Afghanistan's soul - the people, their nature, their habits and customs. The reader's heart goes out to Amir, yearning for the Afghanistan of his childhood, fully knowing that he would never get it back. *'I didn't remember what month that was, or what year even. I only knew the memory lived in me, a perfectly encapsulated morsel of a good past, a brushstroke of color on the gray, barren canvas that our lives had become.'*

The sorrow of leaving one's motherland is heart wrenching. *'I remember Baba climbed halfway up the ladder, hopped back down and fished the snuffbox from his pocket. He emptied the box and picked up a handful of dirt from the middle of the unpaved road. He kissed the dirt. Poured it into the box. Stored the box in his breast pocket, next to his heart.'*

The tragic events in Afghanistan's recent history are closely interwoven with the main character's lives. The Russian invasion, the Mujahideen fighting against the soviet puppet government of Najibullah, the Afghan people rejoicing the coming of the Taliban and then being subjected to an even harsher life. One can feel Hosseini's nostalgia for his homeland and empathize with his pain. *'If Peshawar was the city that reminded me of what Kabul used to be then Islamabad was the city Kabul could have become someday.'*

Amir's life in America is comfortable. He has realized his dream of becoming a published author, has a lovely wife whom he loves deeply. Throughout the book, Amir battles with the ghosts from his past and finally when he stands for himself and confronts his past, he feels at peace with himself.

One can draw parallels between the author's life and the main protagonist - Amir. Hosseini was born to a diplomat father and university professor mother, his family sought asylum in the United States, and he went to medical school to be assured of a secure financial future and wrote the book in the mornings before going to his day job. The hopes, the dreams, aspirations of Afghan people, the clash of values in America and the assimilation in the end, though not without struggle is all beautifully narrated. A first rate debut novel.

- जुई नवरे

आम्ही चालवू हा पुढे वारसा

ISW मराठी शाळा - कवितेच्या दुनियेत (एक उपक्रम)

श्रावण मासी हर्ष मानसी हिरवळ दाटे चोहिकडे,
क्षणात येते सर सर शिरवे क्षणात फिरुनि ऊन पडे

वरति बघता इंद धनुचा गोफ दुहेरि विणलासे
मंगल तोरण काय बांधले नभोमंडपी कुणी भासे

त्या दिवशी उन पावसाचा खेळ सुरु होता आणि मला बालकवींची कविता आठवली. हि जुनी लहानपणी शिकलेली बालकवींची कविता म्हणु लागले आणि माझ्या मुलाने उत्साहाने येऊन विचारले काय म्हणते आहेस. त्याला समजावून सांगू लागले आणि विचार आला की हि इतकी जिव्हाळ्याची वाटणारी गाणी - कविता मुलांच्या पर्यंत पोहोचल्या पाहिजेत, नक्की. आपल्याला जे आवडते, जे nostalgic करते असे रुचकर आणि सरस वांग्मय आणि साहित्य मुलांना ओळखीचे करून देणे जरूरी आहे. आणि मग आपण लहानपणी शिकलेल्या आणि पाठ केलेल्या कविता आपल्या मुलांनी पण शिकाव्यात ह्या भावनेतून एक प्रयोग करायचे ठरवले.

गेली ५ वर्ष, ISW (India Society of Worcester) ह्या संस्थेच्या मार्फत, Shrewsbury इथे मराठी शाळा कार्यरत आहे. सौ. रत्नप्रभा कुंटे आणि सौ. सरिता देशपांडे ह्या दोघी आपुलकीने दर शनिवारी २ तास मुलांना मराठी भाषा आणि संस्कृती शिकवतात. एक दिवस त्यांना मी माझी कल्पना आणि विचार सांगितला आणि तुरंत त्यांनी तो उचलून धरला. एक रूपरेषा आखून कामाला सुरुवात झाली.

१५ निवडक आणि प्रसिद्ध कवींच्या कवितांची सूची तयार केली. प्रत्येक शनिवारी एक अश्या रीतीने एक एक कविता समजावून मुलां कडून म्हणुन घेतली त्या दोघींनी. मुलांनी पाठ केलेल्या कविता गुढी -पाडव्याला सादर करायचा कार्यक्रम ठरवला. नवीन वर्षाची सुरुवात आणखी कशी हवी?

ह्या अभ्यासाचा परिणाम म्हणजे काही मुला-मुलींनी आपणहून काही छोट्या कविता लिहिल्या. ह्या लेखा द्वारे त्या तुमच्या पर्यंत पोहोचवत आहोत.

सुरुवातीला हे वर्गात तन्मयतेने शिकणार्या विद्यार्थिनी .

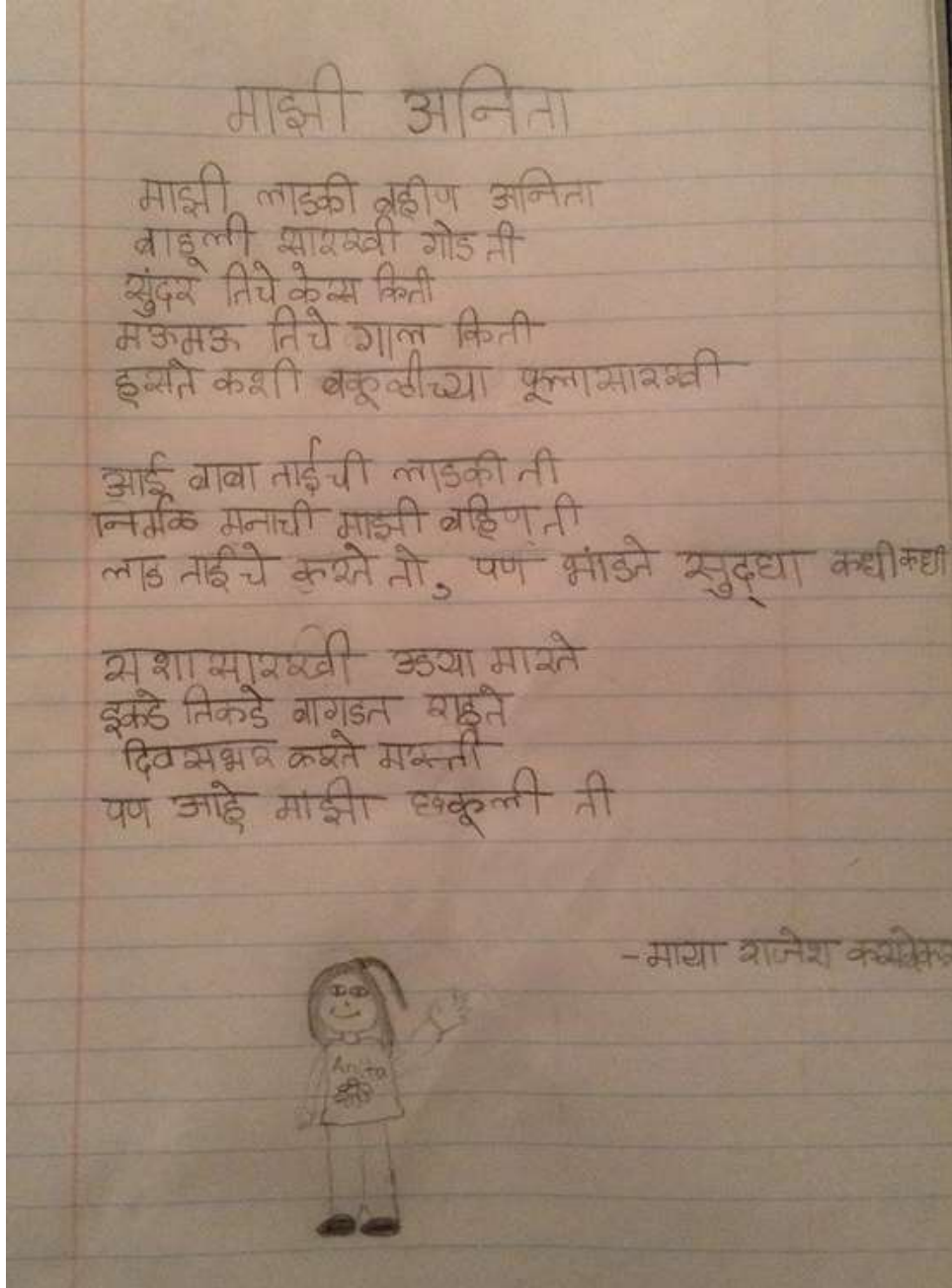

कविता एकत्र म्हणण्यात मग्न असलेले सर्व शाळेचे विद्यार्थी .

हया अभ्यासाचा परिणाम म्हणजे काही मुला-मुलींनी आपणहून काही छोट्या कविता लिहिल्या. हया लेखा द्वारे त्या तुमच्या पर्यंत पोहोचवत आहोत.

चौथीत शिकत असलेल्या माया कसबेकरने तिच्या बहिणीवर केलेली एक छोटीशी सुंदर कविता.

चौथीत शिकत असलेल्या स्मिता भोगले ने मनी माऊ वर केलेली अशीच एक हळुवार गोड कविता.

by Smita Bhogle

माझी मनी

माझी मनी छान

दिसते कशी

फरशी वर बसुन

म्याऊ म्याऊ करते

छोटथ मुलांना पाहून,

फुग्या बरीबर खेळते

छोटथा मुलांनी कैला आवाज

पळून गेली मनी

पूपचाप फ्रीजवर जाऊन बसली

तिनी जीवात मारली उडी

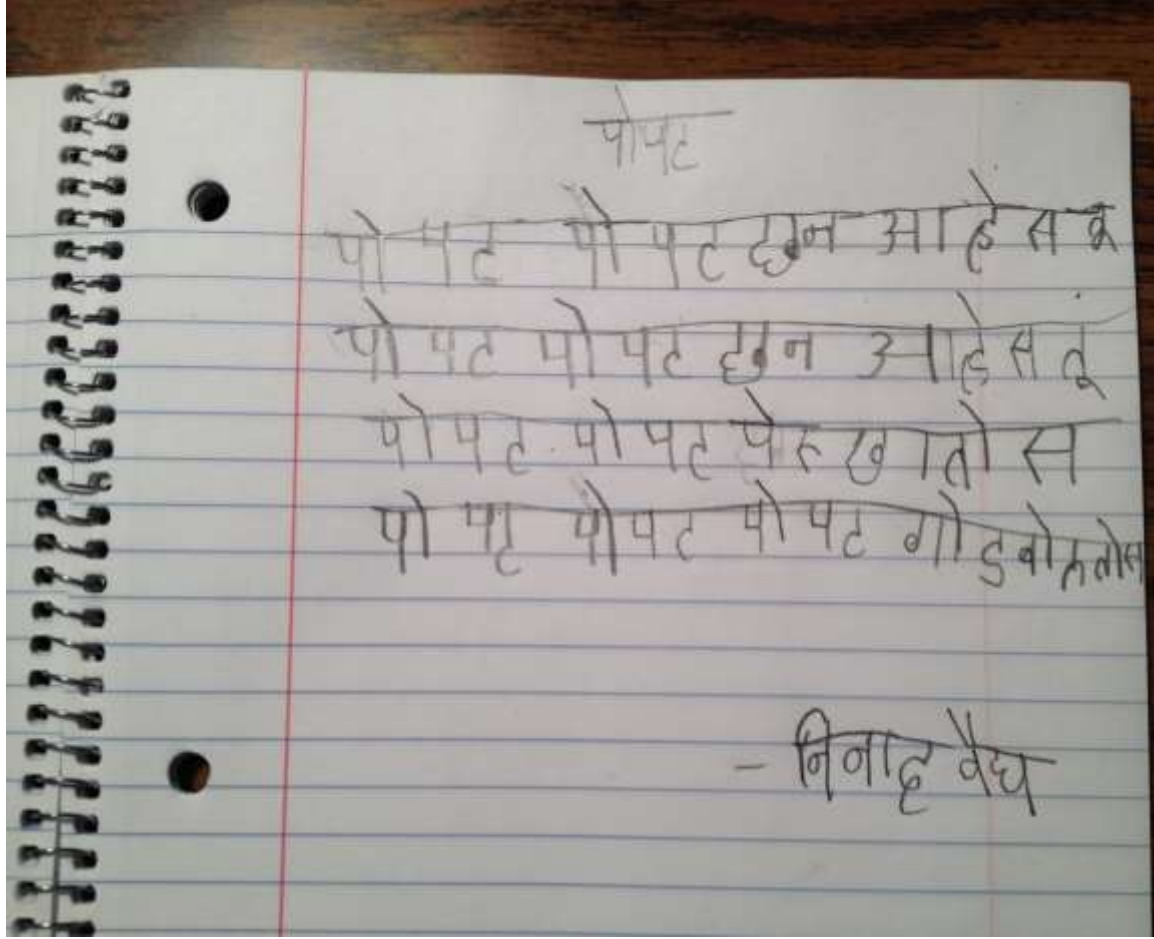

सरळ माझ्या डोक्यावर

छान दिसते मनी, पण करते चांगलीच मक्ती

तिसरीत शिकणार्या निनाद वैद्य ह्यांने पोपटावर केलेली एक छोटी कविता.

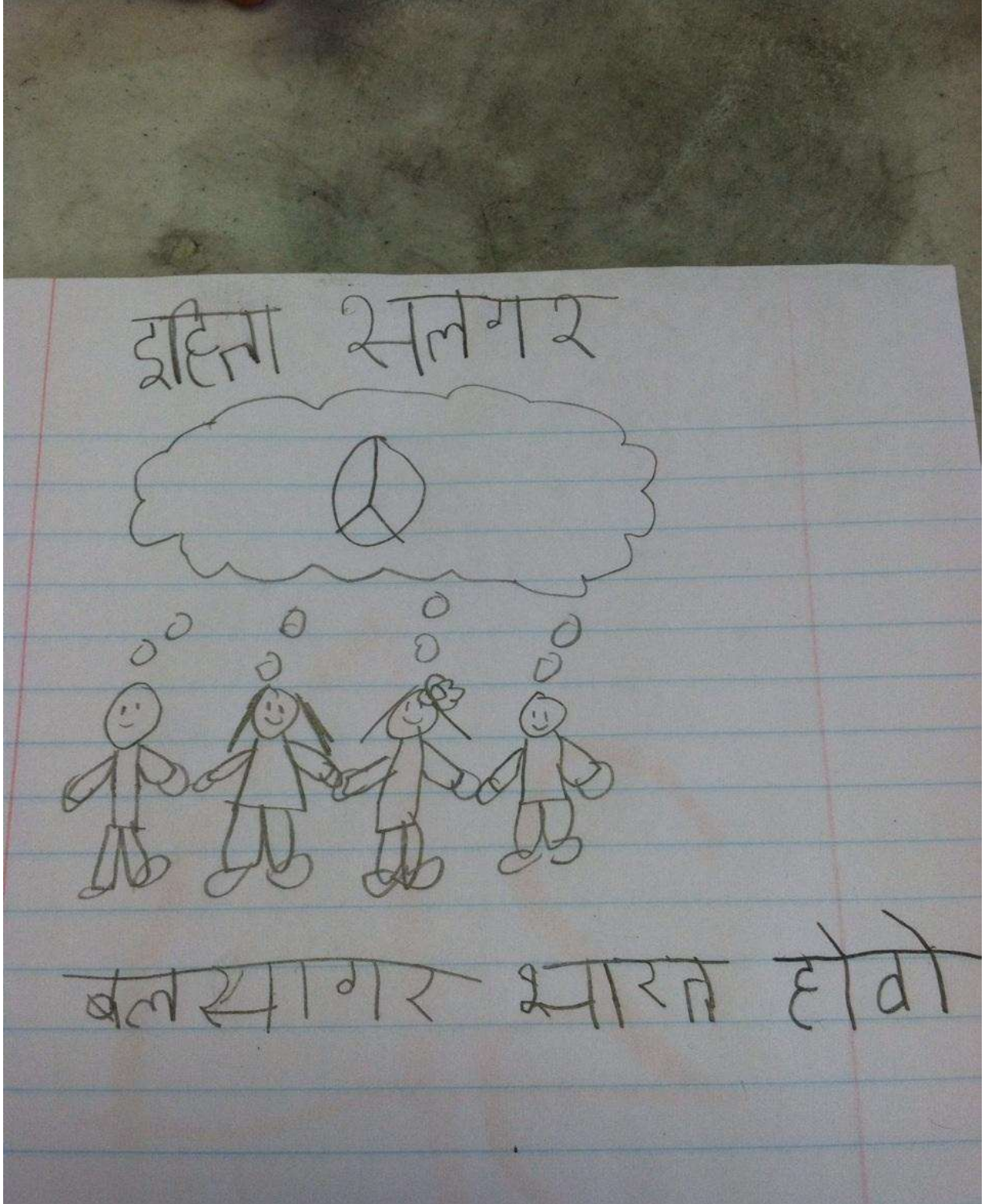

सातवीत शिकणाऱ्या विदुला कुंटे हिने एक वाक-प्रचाराचे चित्रातून घडवलेले दर्शन.

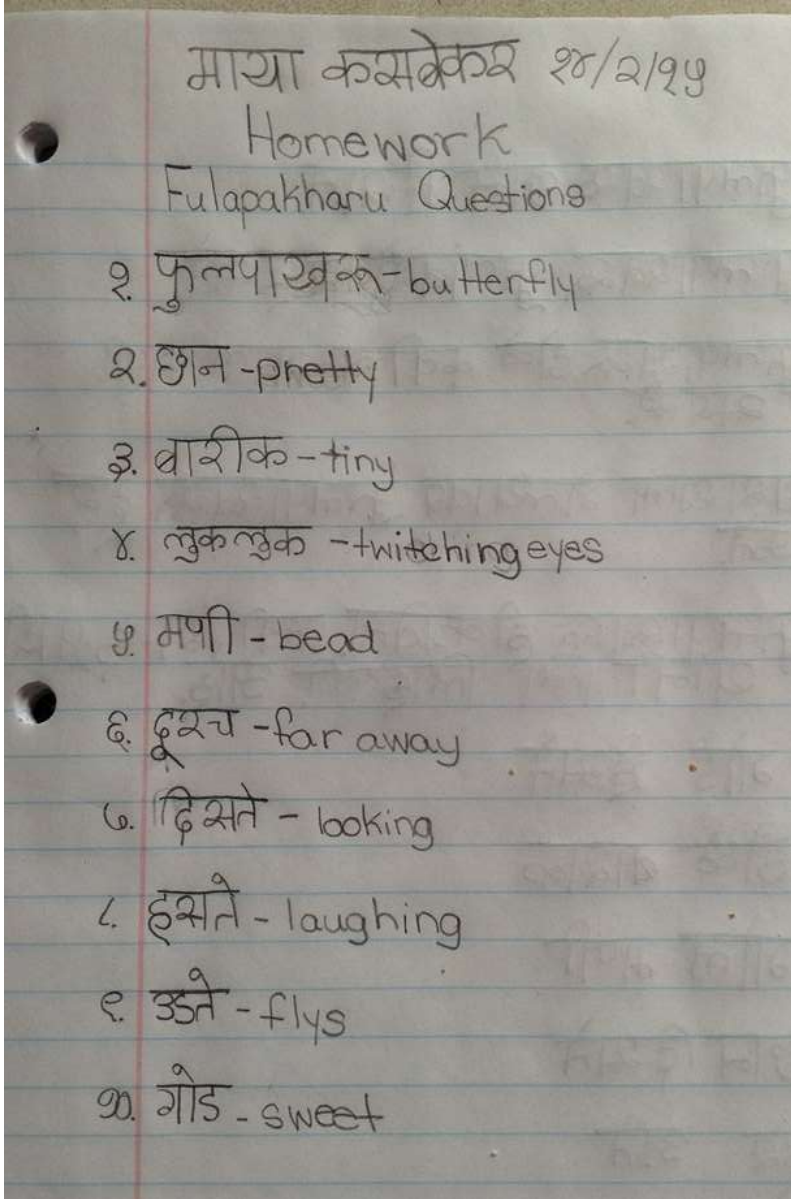

तिसरीत शिकणार्या इहिता सलगर हिने बलसागर भारत होवो हया साने गुरुजींच्या कवितेचे चित्रस्वरूपी केलेले वर्णन.

कविता कळून त्याच्यावर काही गृहपाठही मुलांनी उत्तम रीतीने केला. फुलपाखरू कवितेवर मुलांनी केलेले काम.

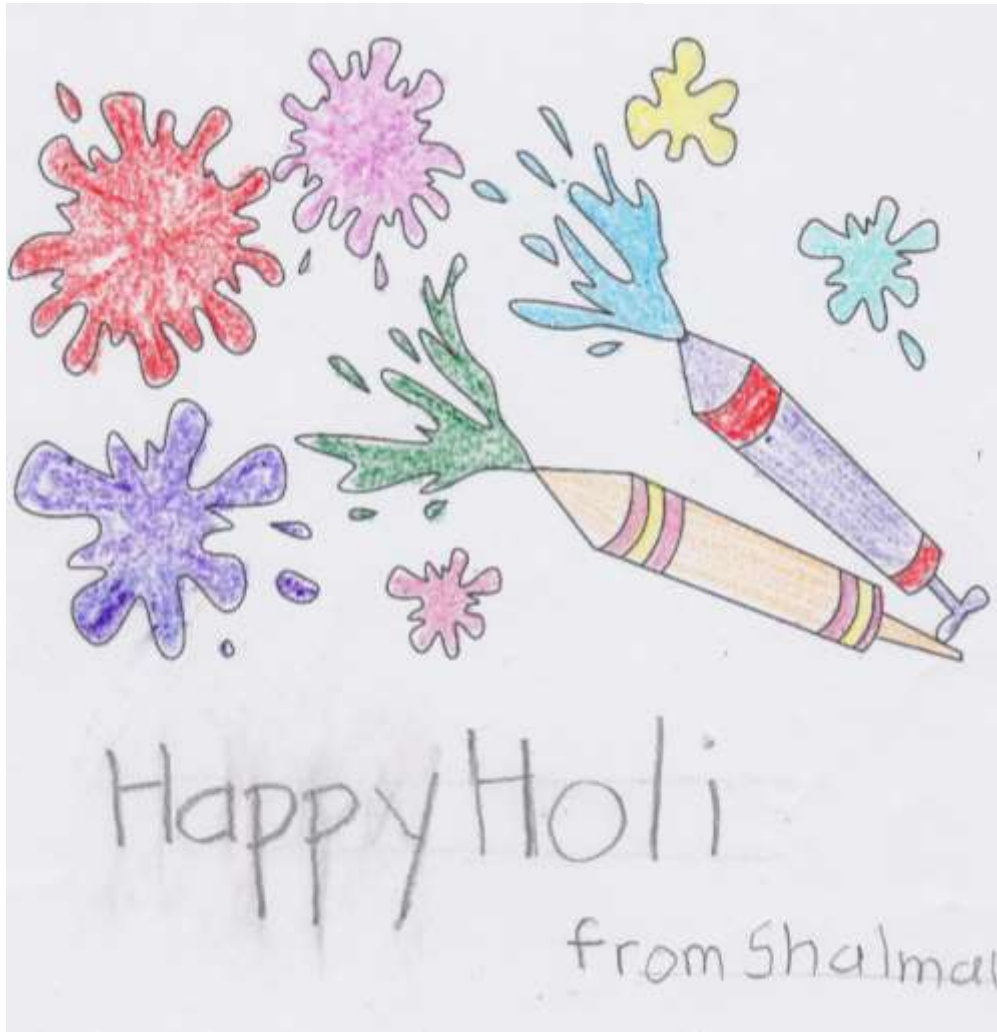
मुलांनी हया उपक्रमाला दिलेला प्रतिसाद आम्ही घातलेल्या सादे पेक्षा खूप मोठा आहे. आनंद निश्चितच होतो आणि आम्ही चालवू हा पुढे वारसा, हयाची खात्री झाल्या वाचून राहत नाही. असेच नवनवीन उपक्रम करायला आम्ही कायमच तत्पर असू.

मराठीच माझी भाषा मराठीच माझी बोली
मराठीत माझी वचने मराठीत माझ्या गोष्टी
अभिमान हाच आहे, की सेवा तिची घडो
तिचे माझ्यावर प्रेम असेच चिरंतन राहो.

-सौ. प्रिया वैद्य
ISW मराठी शाळा शिक्षिका - सौ. रत्नप्रभा कुंटे
आणि सौ. सरिता देशपांडे

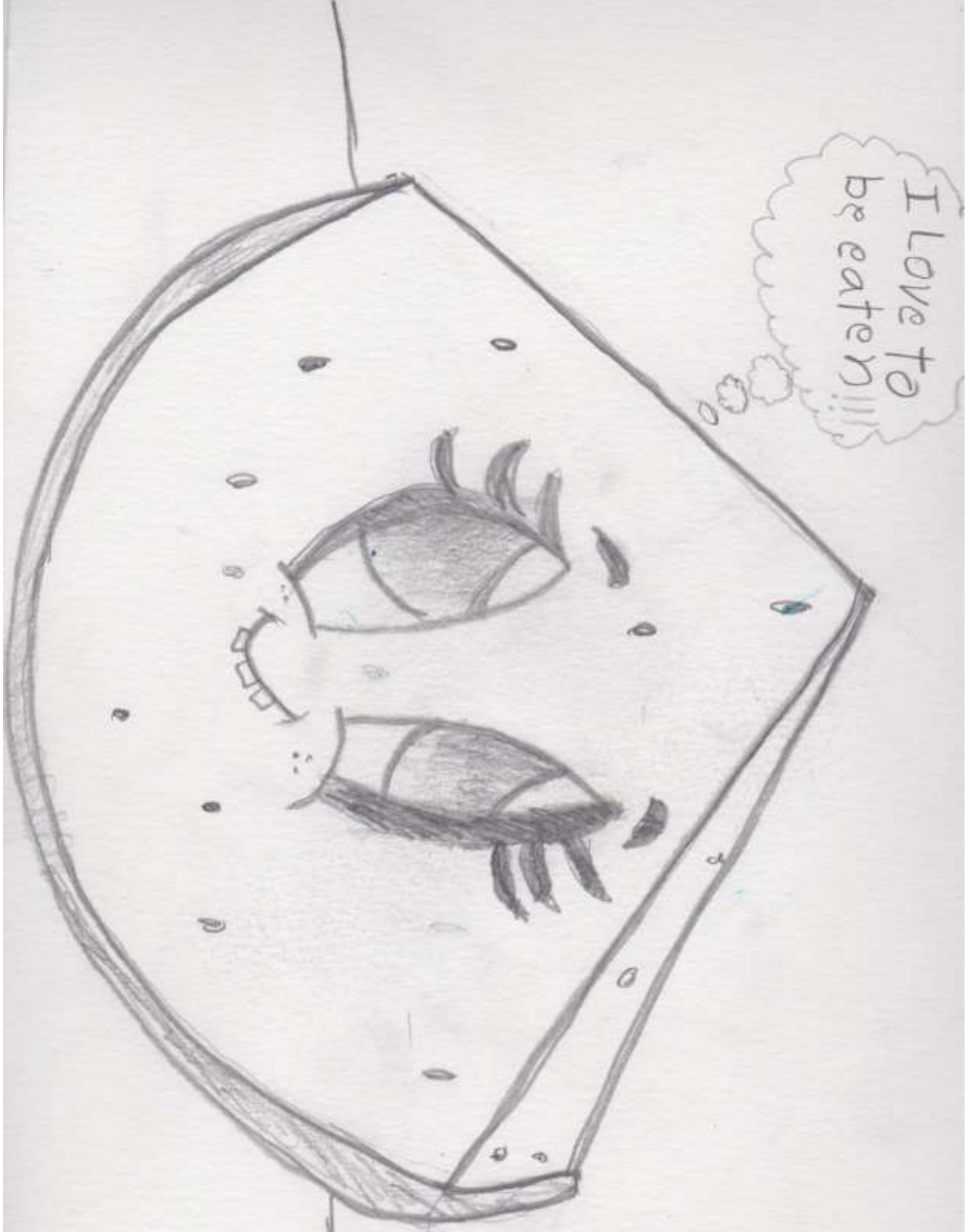

रंगबेरंगी बाल जगत

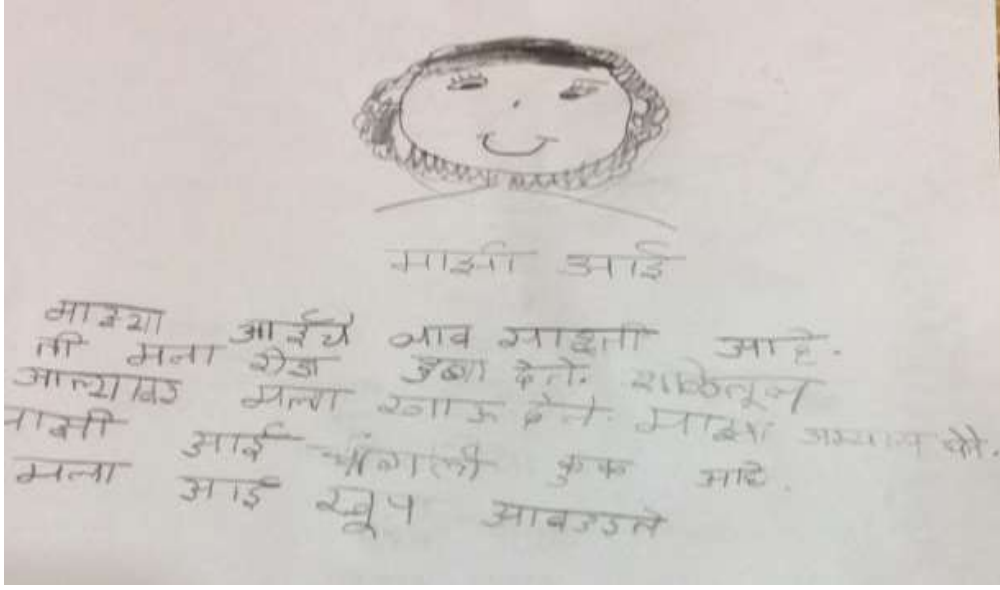

- शाल्मली कुलकर्णी

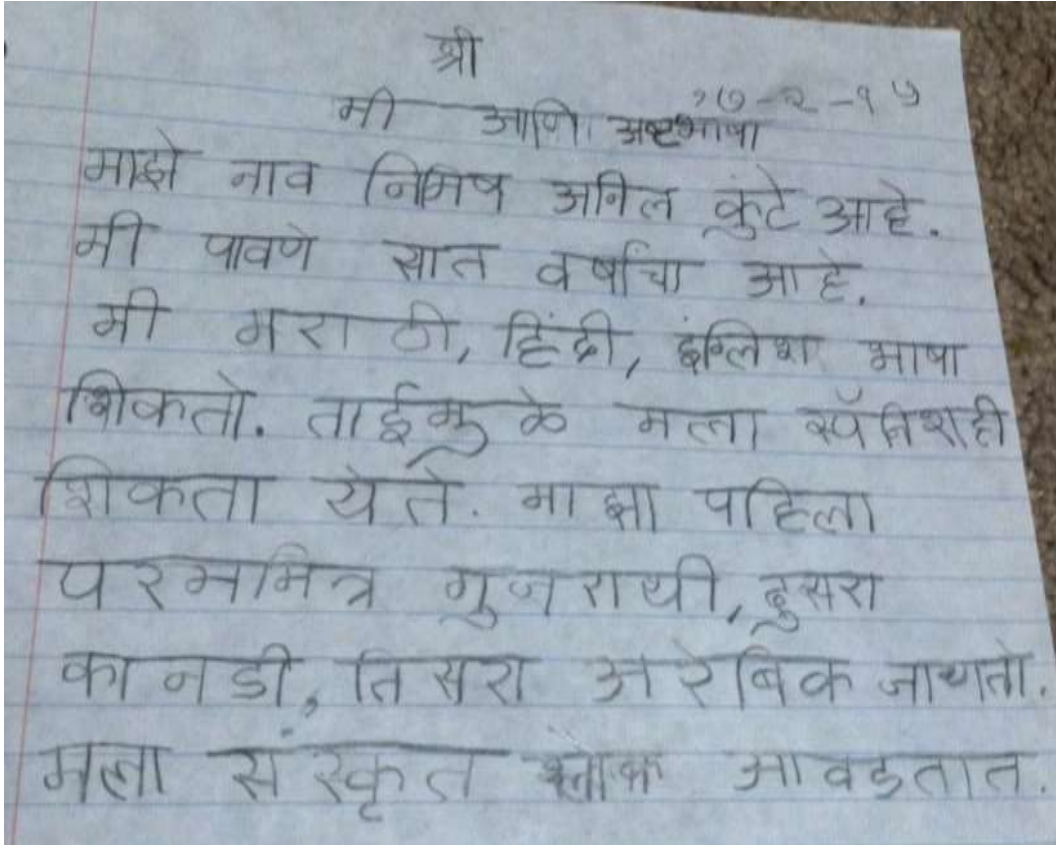

- तनया पेशवे

- स्वरा गुरव

- निमिष कुंटे

सती प्रशांत हडीकर
दिवाळी

दिवाळी आपला सोठा सण आहे.

दिवाळीत आई, माझ, पिवडा, चकल्या,
करंज्या, आणि शंकरपाळे करता.

दिवाळीत अंगणात रांगोळी काढतात.

आकाशकंदिल, दिवे, आणि पणत्या

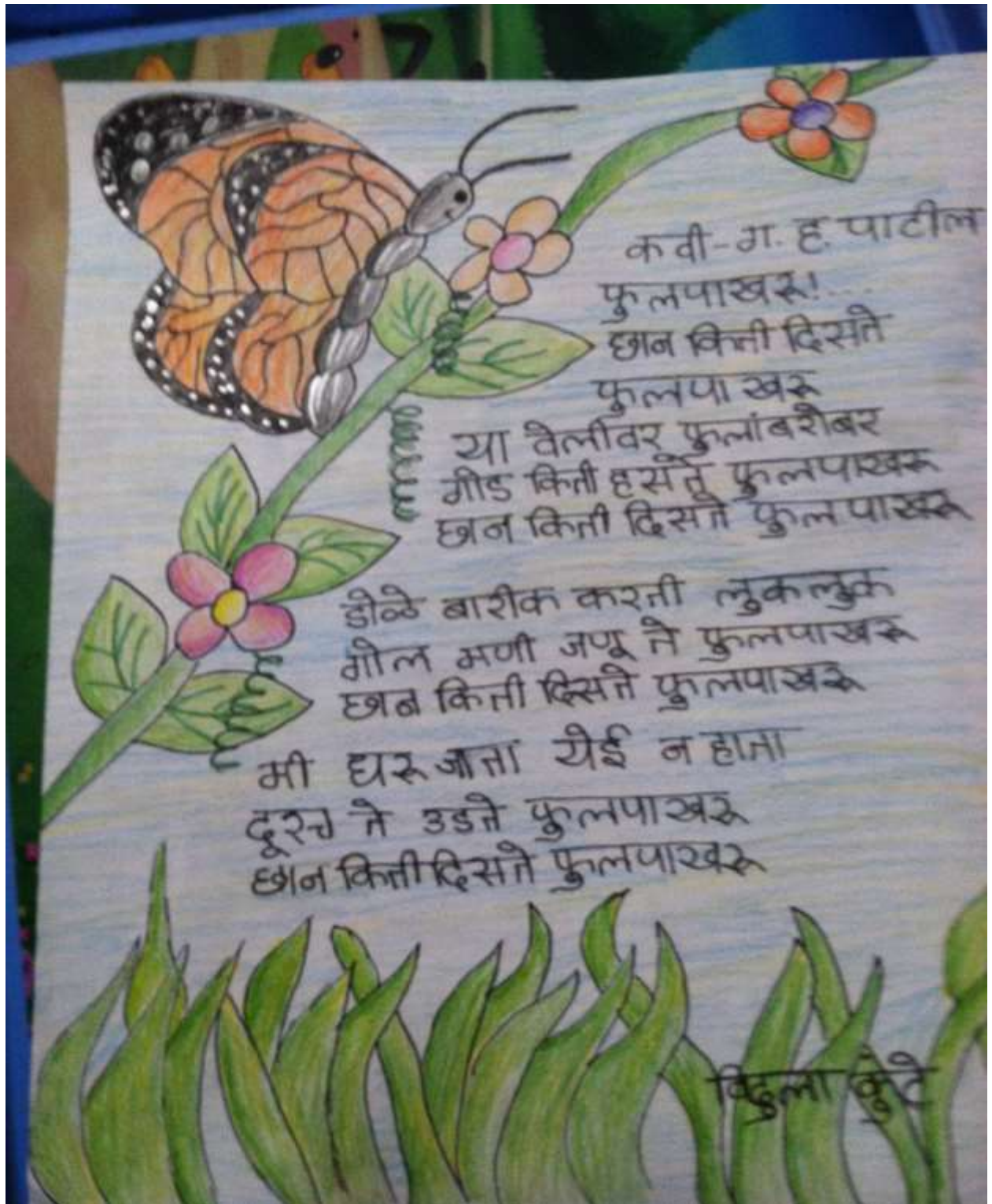
लावतात. दिवाळीत, आस सुमाना नविस

कपडे आणि खेळणी सिळतात. सता

दिवाळी खुप आवडते!

- रेवती हडीकर

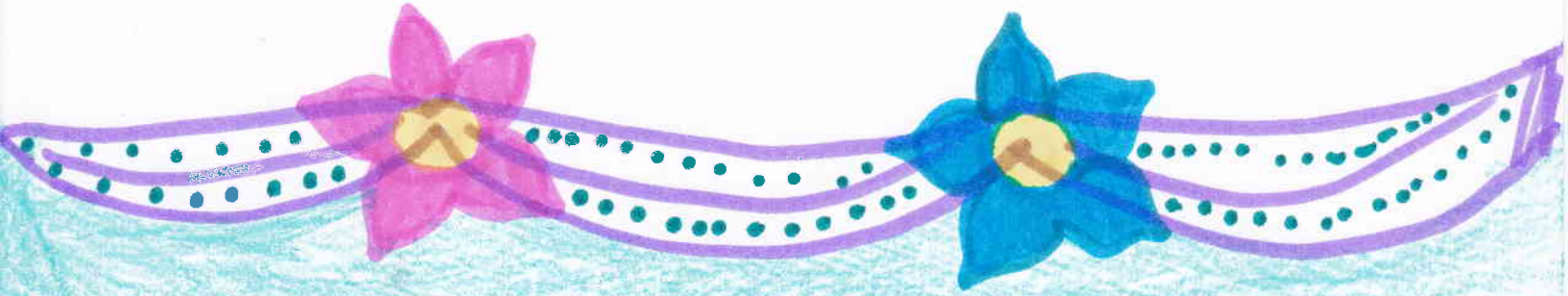
- विदुला कुंटे

- झोया देशपांडे

नविन वर्षाच्या हार्दिक
शुभेच्छा !

Anwita Kasar

..... हा खेळ भांडणांचा .....

सौ. स्वाती लोंढे

त्या दिवशी बसस्टॉप वर उभी होते. बसची वाट बघून कंटाळले होते. तेवढ्यात स्कूलबस साठी उभ्या असलेल्या दोन मुलांची बाचाबाची सुरु झाली. प्रकरण अगदी मारामारीवर जाण्याची चिन्ह दिसायला लागली. त्या दोन मुलांपैकी एक मुलगा आमच्याच सोसायटीतला असल्यामुळे मी जरा मध्यस्थाची भूमिका जमत्ये का म्हणून पुढे होऊन भांडण सोडवण्याचा प्रयत्न करायला लागले. तेवढ्यात मुलांना सोडायला आलेल्या आया पुढे आल्या. एरवी स्कूलबस येईपर्यंत सख्ख्या मैत्रिणीं प्रमाणे गप्पा मारणाऱ्या त्या दोघींमध्ये सुध्दा जुंपायला सुरुवात झाली. बघ्यांची गर्दी वाढायला लागली. दुसऱ्या एका बाईला मदतीला घेऊन आम्ही दोघींनी मिळून भांडण मिटवतोय तेवढ्यात मुलांची स्कूलबस आली. आणि नेमकी मला हवी असलेली बस पण आली. बसमध्ये शिरता शिरता मनांत सकाळी सकाळी एक सत्कृत्य केल्याची भावना निर्माण होऊन बरं वाटलं.

संध्याकाळी कामं आटपून घरी परत आले तर सकाळची भांडणारी दोन्ही मुलं एकत्र क्रिकेट खेळताना बघून दिवसभरच्या दगदगीने दमलेली असून सुध्दा मनांतल्या मनांत त्यांच्या निरागसतेचे कौतुक करत, खूष होत मी घराचं कुलूप काढून आत शिरले. आता मस्तपैकी फ्रेश होऊन चहा घेऊन रिलॅक्स व्हायच स्वप्न मी रंगवत असताना बेल वाजली. बेल वाजवण्याच्या पध्दतीवरून बेल वाजवणारी व्यक्ती रागांत असावी अस मला वाटलं. मी पण थोड्या त्रासिकपणेच दरवाजा उघडला. दरवाज उघडल्या क्षणी सकाळच्या भांडणांतली आमच्या सोसायटीतल्या मुलाची आई मला जाब विचारायला दबा धरून बसल्यासारखी माझ्या घरांत घुसली.

तुमची पण कमाल आहे हंSS, मिसेस कुलकर्णी, आपल्या सोसायटीतल्या म्हणून माझ्या मुलाची बाजू घेऊन भांडायच सोडून तुम्ही आमच्या पप्पूलाच का समजवत बसलात? आमची सोसायटी कॉस्मोपॉलीटन असल्यामुळे इथे मराठी भाषिक बायका सुध्दा आपल्या तोंडून काकू, मावशी, वहिनी असे मन्हाटमोळे शब्द चुकून सुध्दा बाहेर पडणार नाहीत ह्याची रास्त खबरदारी नेहमीच घेत असतात.

अग, सुजाता, बाजू कसली घ्यायची? आणि तुला माहित्ये का आता खाली ते दोघे एकत्र क्रिकेट खेळतायत...म्हणजे ते दोघे सकाळचं भांडण विसरून सुध्दा गेले. आणि तू मात्र आख्खा दिवस ते भांडण डोक्यात भिजत घातलस, बरोबर ना? अग आपण मोठ्या माणसान्नी खरतर या लहान मुलांच्या भांडणात पडूच नये... कारण आपण मोठी माणसं मान-अपमानाचं नाटक पटकन नाही विसरू शकत. मग एकमेकांतल वितुष्टाच जाळं मोठ होत जातं आणि मग त्यातून बाहेर पडण आपल्याला खूप कठीण होऊन जातं..मी तिला समजवून सांगण्याच्या हेतुनी पटवण्याचा मनःपूर्वक प्रयत्न केला. तिला ते किती पटलं माहीत नाही पण मला मात्र ह्या घटनेने ओढत ओढत भुतकाळांत नेले. अगदी माझ्या लहानपणी अस म्हणायच्या काळांत...

घरांतली भावंडांमधली भांडणं आठवायला लागली. प्रत्येक घरांत पांच सहा भावंड असलेला तो काळ. कधी कधी मी घेतलेलं खेळण भावाला लागे तर कधी कधी बहिणीने घेतलेलच पुस्तक मला हवसं वाटे...आणि समजा बहिणीने ते समजूतदारपणे मला लगेच दिलं तर मी ते जरा वाचल्यासारख करून लगेच ते पुस्तक ठेवून देणं... आईने सांगितलेल्या कामावरून होणारी भांडणं तर अगदी हुकमीच... तर कधी आईच सर्वात लाडक कोण ह्या वरून सुध्दा... कधी आंब्याच्या बाठीवरून झालेली भांडणं...पण ही सगळी भांडणं नवा दिवस अुजाडताना रात्रीच्या काळोखात गुडुप झालेली असत. मला आठवतय, आईबाबांची एकुलती एक मुलगी असलेल्या माझ्या मैत्रिणीला माझ ताई बरोबर झालेलं भांडण मी तिला सांगितलेलं असल आणि दुसऱ्या दिवशी मी तिला ताई बदल काही सांगायला लागले की ती हमखास विचारायची, अग तुझ काल ताई बरोबर भांडण झाल होत ना ? मग मी सांगायची, हो, झा SS लं होत... पण ते काल, आज कुठे झालं आहे ? ती नुसतीच माझ्याकडे केविलवाणी बघायची कारण तिला भांडायला भावंडच नव्हती ना ?

थोड मोठ झाल्यावर शाळेतल्या भांडणांची मजा काही औरच असायची... बाईना खडू आणून देण्यावरून काय, बाकांवर बसायच्या जागेवरून काय, मॉनिटर होण्यावरून काय...आणि ह्या सगळ्या कारणांना इतक महत्त्व असायच...कारण ते विश्वच इतक छोट होतं ना ? तेव्हा म्युनिसिपाल्टी शाळेत अशक्त मुलांना मधल्या सुट्टीत दूध प्यायला देत. आणि मी बारीक असल्यामुळे मला ते मिळत असे पण मला ते गार दूध बिल्कुल आवडत नसे म्हणून बाईच लक्ष नसताना मी ते दूध हळूच कोणाला तरी देऊन टाकायची. आणि मग कोणीतरी बाईना चुगली करायची ... आणि मग त्यावरून जे काही भांडण व्हायचे ... बाप रे ! पण भातुकलीचा खेळ संपल्यावर जसा खेळ विस्कटून टाकला जायचा तशी ही भांडणं विरून जायची. दुसऱ्या दिवशी नवा गडी नवं राज्य... या राज्यावरून आठवलं, उठी का बशी, डब्बा ऐसपैस, डोंगर का पाणी हे खेळ आम्ही भांडत भांडतच खेळत असू... पत्ते खेळणं ... हे तर मे महीन्यातलं आरडा ओरडा करून, झोपलेल्या तमाम आयाना त्रास देण्याचं हक्काच प्यादं असे... सगळ्यांच्या आयाना एकच प्रश्न पडे, एवढी भांडणं होतात तर ही मुलं खेळतात कशाला एकत्र ? पण ह्याचं अुत्तर ना कधी आमच्या आयाना मिळाल ना कधी आम्हाला सापडलं.

शाळा संपल्यावर कॉलेजांत गेल्यावर होणाऱ्या भांडणाचा पोत आणखीन वेगळा .. . वाढत्या तारुण्याची समज, तुझं-माझं करण्या इतपत आलेल शहाणपण... स्पर्धात्मक हेवेदावे... हे कंगोरे घेऊन ती भांडणं सुरु व्हायची. फिशपॉड हे तर लाडक कारण... कितीही लाइटली घ्यायच ठरवल तरी आख्ख्या गुपच्या गुपच कडाक्याच भांडण ठरलेले असे. पण तरी सुध्दा कोणाच्या तरी मध्यस्थीने ही भांडणं कॅरीफॉरवर्ड न होता मिटून जायची.

आता ऑफिसमधली भांडणं... ती तर बघायलाच नको... कामावरून, येण्या जाण्याच्या वेळेवरून, लंच टाईम घेण्यावरून, बॉसला खूष करायला कोण काय काय करतं, वगैरे वगैरे... खूपच स्कोप असे तिथे भांडायला...त्यामुळे ही भांडण बरेच दिवस मुक्कामाला असतात, पण तरीसुध्दा ही भांडणं पळवून लावायला, नजिकच स्नेहसम्मेलन, ट्रिप इत्यादी कारणं धावून येतात.

आता या पुढची भांडणं जरा जास्तच धारदार. अगदी माहेरची साडी आणि सासरच धोतर ह्या कॅटॅगरीतल नसली तरी त्यात देणं-घेणं, सासूच वागणं, आईने लावलेलं वळण, सुनेच्या आईची मुलीच्या संसारातली गरजेपेक्षा जास्त होणारी लुडबुड वगैरे वरून सुरु झालेली धुसफुस, अबोले... बिचाऱ्या नवरोबाचे हाल ना बायकोला दिसत, ना आईला... आणि मग आपाआपला ईगो जपत संसार सुरु रहातो... कधी कधी तो नुसता होतो, कधी

कधी फुलतो, फलतो, बहरतो ... पण कधी कधी मात्र वयं वाढली तरी समजुतदारपणा दाखवण्याची मॅच्युरिटी कोणा एका सहचान्याकडे नसेल तर तो मोडतो सुध्दा...

हा लेख पूर्ण करत असताना नेमकी माझी मैत्रिण आली. तिनं विचारल, काय चाल्लय ? म्हटल, काही नाही, लहानपणची भांडण आठवली... तिनं लगेच प्रश्न केला, म्हणजे आता नाही वाटत भांडणं होत ? माझ उत्तर होतं, होतात ना...पण खोटा खोटा राग आणणारी, थोडासा अबोला टिकवणारी, खेळीमेळीची भांडण... तेव्हा लहानपणी भातुकली खेळताना भातुकलीचा खेळ कमी आणि भांडणं जास्त व्हायची, आणि आता ... आता थोडं भांडत भांडत संसाराची भातुकली जास्त खेळायची ... दिवसाचे पहाट, सकाळ, दुपार, आणि संध्याकाळ हे चार प्रहर आपल्या आयुष्यातल्या बालपण, लहानपण, तरुणपण, आणि म्हातारपण याला समांतर जातात ना ? आणि आता संध्याकाळचा प्रहर झाला ना ? आता भूतकाळातली भांडणं तर विसरायचीच पण तुटेपर्यंत ताणून धरणाऱ्या भांडणांना आता या संध्याकाळच्या प्रहरात बिल्कुल थारा नाही द्यायचा. मला तर वाटतं की या भांडणांमुळे आयुष्याची वाढलेली गोडी, आयुष्याला अधिक आलेली खुमारी जपत, जोपासत हा संध्याकाळचा प्रहर एकमेकांच्या सोबतीनं अगदी मजेत घालवायचा ... बरोबर ना ? माझ्या मैत्रिणीने माझा हात हातांत घेऊन मूक संमत्ती दिली.

----- ०००० -----

सौ. स्वाती लोंढे

बी १८४, ओशन गोल्ड, दिवन टॉवर लेन, प्रभादेवी, मुंबई-४०००२५.

फोन (घ) २४३०४००७ (मो.) ९८६९४४९२०९

ई मेल swatilondhe12@gmail.com

शिष्टाचार - एक सामाजिक गरज

आपण जन्माला येतो तेच शिष्टाचारांच गाठोड बरोबर घेऊन अस मला अलीकडे वाटू लागल आहे. आता हेच पहा ; आपण लहान मुल दिसलं कि त्याला "किती गोड आहे ? very cute , adorable " वगैरे म्हणतो, त्याचे लाड करतो मग ते मुल खरोखर गोड असो किंवा नसो , गोर असो नाहितर काळ असो , रेखीव असो , नकट असो , पण म्हणतो, पुष्कळदा ते मनापासून असेलही पण पुष्कळदा तो एक शिष्टाचार हि असू शकेल. त्यामुळे त्याच्या आई बाबांना , नातेवाईकांना आनंद तर होतोच पण पुष्कळदा ते मुल हि खुदकन हसते... त्या चिमुकल्या जीवाला हि आनंद होतो का ते पण एक शिष्टाचार म्हणून हसते? कळणे कठीण .

शिष्टाचार आपल्या जीवनात प्रवेश करतात ते तेव्हांपासून ... पुढे ती हळूहळू सामाजिक गरज होऊ लागते , त्यांच नात जडते, त्यांची सांगड घातली जाते ती जीवनाच्या अंतापर्यंत .

आता जन्माला आलेले मुल नागड उघड येत पण त्याची त्याला लाज नसते किंवा पर्वा नसते. अमुक एक वयापर्यंत , त्याची आई त्याला कपडे घालते , नटवते, तेव्हा त्याच्या लेखी ती सामाजिक गरज नसते किंवा शिष्टाचार हि नसतो . पण जशी समज येते तेचा तेव्हा ती एक सामाजिक नैसर्गिक गरज होते.

जेव्हा वयस्क मंडळीना ते मुल वाकून नमस्कार करते तेव्हा त्याला आई वडिलांनी शिकवलेला वडीलधार्या मंडळींबद्दल आदर प्रदर्शित करण्याचा एक संस्कार असतो, एक शिष्टाचार असतो, . आणि जर तो मुलाने पाळला नाही तर " मुलाला काही वळण नाही हो" अस ती वडील मंडळी म्हणतात , मनातल्या मनात किंवा त्याच्या आणि त्याच्या नातेवाईकांच्या परोक्ष मोठ्याने देखील कदाचित . त्यामुळे आदर असो किंवा नसो पण वडील मंडळींना वाकून नमस्कार करण्याचा शिष्टाचार एक सामाजिक गरज होते.

मुल शाळेत जायला लागते तेव्हा आणखीन शिष्टाचार ते शिकत जाते , काही लादले जातात काही ते स्वतः अंगिकारते एक सामाजिक गरज म्हणून . आम्ही शाळेत असताना आमच्या पाठ्यक्रमात नागरिकशास्त्र नावाचा विषय होता, आता असतो कि नाही माहित नाही . त्यात वैयक्तिक आणि सामाजिक शिष्टाचाराचे नियम असायचे . तेव्हा तो विषय फारसा आवडत नसे , पण एक शिष्टाचार किंवा दुसरा पर्याय नसल्यामुळे शिकावा लागत असे . पण मोठेपणी आता वाटते कि तो विषय शालेय पाठ्यक्रमात असण हि एक सामाजिक गरज आहे .

संध्याकाळी घरी आल्यावर मोरीत जाऊन हात पाय धुणे हा आपल्या भारतात वैयक्तिक आरोग्याच्या दृष्टीने एक उत्तम संस्कार होता , संध्याकाळी दिवे लागणीला परवचा म्हणणे , देवाचे श्लोक म्हणणे या आमच्या पूर्वजांनी घालून दिलेल्या शिष्टाचारांमागे शास्त्रीय कारणे होती, त्याचा फायदा पुढील आयुष्यात उमजत होता पण त्या वयात नाही .

लहानपणी मुंज झाल्यानंतर संध्या करण्याचा एक संस्कार होता , अर्थात एखादी कृती जेव्हा आपण त्यामागील अर्थ किंवा कारण समजून न घेता करतो तेव्हा तो केवळ शिष्टाचार असतो. त्यातलाच संध्या एक प्रकार . मुंजी नंतर संध्येच रूपांतर संस्कारातून शिष्टाचारात होत आणि वयोपरत्वे ते लोप पावते.

माझ्या सारख्या बर्याच जणांची मुंज लहानपणी न होता लग्नापूर्वी होते तेव्हा तो केवळ एक शिष्टाचार असतो अस माझ प्रांजळ मत आहे. त्यावेळी संध्या शिकवल्याचे मला स्मरत नाही . आणि शिकून सुद्धा बरेच तरुण ती प्रथा हळू हळू बंद करतात असेही ऐकले आहे.

मुंजी नंतर गळ्यात आम्हाला जानव घालायला शिकवले जाते . बरीच मंडळी तो संस्कार पाळतात काही तो अजिबात पाळत नाहीत . माझ्यासारख्या अज्ञान माणसाला त्यामागील शास्त्रीय कारण माहित नसते , कदाचित त्यामुळे लग्नानंतर कधीकाळी पूजेला घातल्याशिवाय सतत ते गळ्यात घातल्याचा शिष्टाचार मी कधी पाळला नाही. तेच जानव लघुशंकेच्या वेळी बरीच जण कानात अडकविताना मी बर्याच जणांना लहानपणी भारतात पाहिलं होत . त्यामागील शास्त्रीय कारण मला माहित नाही. पण घाईच्या वेळी ते शर्टातून काढून कानात अडकवताना त्यांची उडालेली तारांबळ मी बघितली आहे. अमेरिकेत आल्यावर मात्र मी कुणाला हि प्रथा किंवा शिष्टाचार पाळताना पाहिलं नाही . कदाचित कुणी अमेरिकन माणूस तुमच्याकडे विचित्र नजरेन पाहिलं किंवा कुणी चौकस (किंवा भोचक ?) अमेरिकन त्याचा अर्थ विचारेल हि भीती मनात असावी . अलीकडेच माझ्या एका मुंबईच्या मित्राने त्यामागील कारणाचा उलगडा केला .

बायकांच्या बाबतीतही तीच तर्हा . पूर्वी मासिक पाळीच्या वेळी बायकांना घरकामातून सुट्टी मिळे . त्यांना घरात ठराविक ठिकाणी बसण्याची प्रथा होती . त्यांना इतर कुणी "शिवायचं" नाही अस आम्हाला सांगण्यात येई . कारण विचारलं तर "तिला कावळा शिवलाय " अस मोघम उत्तर मिळे .कावळा कसा बुवा शिवतो आणि आम्हाला कसा कधी दिसत नाही ? आणि बायकांनाच का ? असले प्रश्न त्यावेळी बालमनाला पडायचे पण विचारण्याची सोय नव्हती . आताची मुल चौकस असतात ती प्रत्येक शंकेच निरसन ताबडतोब करतात. आता ती प्रथा कुणी पाळत नाही त्यामागे वैज्ञानिक कारण असतील .

शाळेत लहानपणी वर्ग शिक्षक आले कि आम्ही विद्यार्थी त्यांना उभे राहून वंदन करायचो नंतर कोर्टात जज्ज प्रवेश करताना सर्व उपस्थित प्रेक्षक, वकील व इतर कर्मचारी तो शिष्टाचार पाळताना आम्ही पाहिलं आहे .सभागृहात मंत्री किंवा अमेरिकेच्या सभागृहात अध्यक्ष प्रवेश करतात तेव्हा सर्व congress सदस्य , senators ती प्रथा कसोशीने पाळतात . एखाद्याला आदर दाखवण्यासाठी उभे का राहावे लागते आम्ही बसून दाखवू शकत नाही का? असा प्रश्न त्यावेळी बालमनाला शिवला नाही पण आता जर पडला आणि मला कुणी विचारले तर माझ्याजवळ त्याचे उत्तर नसते . मी तेव्हा म्हणतो तो हि एक शिष्टाचार किंवा आमच्या पूर्वजांनी ठेवलेली एक प्रथा असेल .

प्रथा वयानुसार बदलात जातात . त्यात शिष्टाचार हे कारण बरेचदा असावे. भारतात आपल्याकडे येणार्या पाहुण्यांना चहा किंवा कमीत कमी पाणी विचारण्याचा शिष्टाचार आपण पाळतो मग ती व्यक्ती मित्र किंवा नातेवाईक नसली तरी देखील . त्यावेळी "नको आत्ताच घेऊन आलोय" अस बरीच मंडळी म्हणतात . त्यात मनात हवा असला तरी "जरूर टाका एक कप वहिनी" हे उत्तर शिष्टाचाराला धरून होणार नाही ह्या कारणासाठीही असते . तेव्हा चहा घेण्याचा आग्रह यजमानांनी करायचा आणि विनयाने "नको ह्यावेळी" असे पाहुण्यांनी म्हणण्याचा संवाद आपण सगळ्यांनी पाहिला आहे.

एक ऐकीव बातमी अशी कि पुण्यात यजमान म्हणतो (आग्रहाने) ;" ह्यावेळी घेत नाही आहात,पण पुढील वेळी याल तेव्हा तुम्हाला चहाचा अर्धा कप तरी घ्यावा लागेल कमीत कमी ". गुजरात राज्यात पाहुणा पाहुणचार घेऊन, त्याच्या गावी परत जायला निघाला कि त्याला आणखीन काही दिवस राहण्याचा आग्रह यजमान करतो अगदी स्टेशनताून गाडी सुटेपर्यंत . आणि तो गेला कि यजमान मनात "हुशः" म्हणतो . यात विनोदाचा भाग असेलही . पण हे शिष्टाचार अजूनही प्रचलित आहे . अमेरिकेत असे होत नाही .

देशां प्रमाणे शिष्टाचार बदलत जातात . मी भारतात नोकरीत असताना आपल्या सहकार्याला त्याच्या किंवा तिच्या आडनावाने हाक मारण्याची प्रथा होती,अजूनहि असेल . आणि बॉस ला किंवा अधिकाराच्या व्यक्तीला आम्ही "सर" म्हणून संबोधतो . अमेरिकेत राष्ट्राध्यक्ष किंवा कंपनीचा अध्यक्ष सोडल्यास सर्वांना त्याच्या पहिल्या नावाने संबोधण्याचा शिष्टाचार प्रचलित आहे. हे शिष्टाचार नोकरीत रूढल्या नंतर अंगवळणी पडतात .

अमेरिकेन माणूस, समोर भेटला तर "हलो , good morning , good evening किंवा "how are you ?" असे हास्य वदनाने विचारतो .हा शिष्टाचार तो सगळ्या व्यक्तींसाठी पाळतो , मग ती व्यक्ती अनोळखी असली तरी . एरवी अमेरिकन हा अतिशय "reserved" माणूस . आपला शेजारी कोण व तो रोजच्या जीवनात काय करतो त्याच त्याला सोयर सूतक नसते. पण त्याउलट भारतात आमच्या शेजारून कुणी ओळखीची व्यक्ती गेली तरी त्याची दखल आम्ही घेतोच असे नाही परंतु आपल्या आळीतील प्रत्येक कुटुंबाचे चरित्र , त्यांचा दिनक्रम , त्यांचा कडे येणाऱ्या जाणार्यांचा तपशील , त्यांच्या कडे होणारे सण समारंभ ह्यांचा हिशोब मात्र भारतीय माणूस ठेवतो . त्याची चर्चा अघळ पघळ पणे करतो . बहुतेकांना आपल्या ओळखीतल्या व्यक्तींचे पगार माहित असतात , त्यांचे नातेवाईक ती माहिती अभिमानाने पुरवीत असतात . हि पगाराची, किंवा आर्थिक परिस्थितीची चर्चा एवढ्या उघड पणे करण्याचा मला अचंबा वाटायचा अगदी भारतात रहात असल्यापासून . त्यामुळे हा शिष्टाचार (किंवा त्याला वाईट शिष्टाचार म्हणा) अमेरिकेत नाही हे अमेरिकेला येणारे बरेच भारतीय पाहुणे विसरतात आणि अमेरिकेतील यजमानाकडे त्याची चौकशी करून त्याला अडचणीत टाकतात .

नातेवाईक, मित्र मैत्रिणींना हस्तांदोलन किंवा गालाचे चुंबन घेण्याचा पाश्यात्य शिष्टाचार , तर थोरांना वाकून नमस्कार आणि समवयस्क मित्र, आप्तेष्टांना दोन हात जोडून नमस्कार हा भारतीय संस्कृतीचा संस्कार.

आता हेच पहाना , माणूस मेल्यावर पाश्यात्य देशात , उंची सुटाबुटात माणसे त्या व्यक्तीला शेवटच्या निरोपासाठी Funeral ला जातात, त्यामागील उद्दिष्ट जाणार्या व्यक्तीबद्दलचा आदर तुम्ही चांगली उंची वस्त्र परिधान करून दाखवावा हा असतो तर , साधी पांढरी वस्त्रे परिधान करून अंत यात्रेला जाऊन आपला शोक प्रदर्शित करणारे आम्ही भारतीय , शिष्टाचारांच पालन करत असतो .

शोक सभेच्या वेळेस एक मिनिटांच मौन पाळण्याची प्रथा सगळीकडे असते. पण तो शिष्टाचार पाळताना ती मिनिटाची शांतता केव्हां संपेल असे बर्याच जणांच्या मनात येत असते. पुष्कळदा ह्या शांत वेळी अनिवार हास्य फुटून त्याचा फुत्कार कुणा एका कोपर्यातून येउन शांतता भंग झालेली आपण पाहतो. आणि अशावेळी इतर मंडळींच्या शोधक नजरा डोळ्यांच्या कोपर्यातून त्या व्यक्तीकडे विचित्र नजरेनी पाहत असतात.

तेव्हा जन्मापासून , मृत्युपर्यंत माणूस शिष्टाचारांच्या बंधनात गुरफटलेला आहे. परंतु शिष्टाचार हि सामाजिक गरज आहे का ? याचे उत्तर बहुतांशी "हो" म्हणून येईल. काही शिष्टाचार बाधक , बोचरे असूही शकतील. परंतु समाजाच्या जडण घडणात त्यांचा नक्कीच मोठा वाटा आहे .

काही शिष्टाचार सामाजिक परिस्थिती, कालमानानुसार बदलणे आवश्यक असले तरी त्यांचं संपूर्ण उच्चाटन करून चालणार नाही. नाहीतर आजचा प्रगत मानव आणि आदी मानव यामध्ये फरक रहाणार नाही .